

Obaly a symboly v alchymii

Hana Žůrková

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Ateliér Grafický design
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Žůrková**
Osobní číslo: **K16050**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design – Grafický design**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Obaly a symboly v alchymii**

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 25 stran + obrazové přílohy (dokumentace praktické části). Práci odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz Směrnice rektora č. 7/2018) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků práce v pevné vazbě (v jedné z nich bude vlepeno CD) a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část: obaly a symboly v alchymii
2. Praktická část: sada obalů pro alchymistické potřeby

Rozsah bakalářské práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

DAVIES, Owen. Grimoires: a history of magic books. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 0199204519

PURŠ, Ivo a Vladimír KARPENKO, ed. Alchymie a Rudolf II.: hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století. Praha: Artefactum, 2011. ISBN 978-80-86890-33-3

DUPUIS, Steven a John SILVA. Package design workbook: the art and science of successful packaging. Beverly, Mass.: Rockport Publishers, c2008. ISBN 9781592533220

RONCARELLI, Sarah a Candace ELLICOTT. Packaging essentials: 100 design principles for creating packages. Beverly, Mass.: Rockport Publishers, c2010. ISBN 1592536034

Vedoucí bakalářské práce: MgA. Jana Dosoudilová
Ateliér Grafický design

Datum zadání bakalářské práce: 1. listopadu 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: 10. května 2019

Ve Zlíně dne 3. prosince 2018

doc. Mgr. Irena Armutidisová
děkanka

dr. ak. soch. Rostislav Illík
vedoucí ateliéru

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: ...8. 2. 2019.....

Jméno a příjmení studenta: ...Hana Žůrková.....

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na historii alchymie. Od jejího vzniku přes vývoj a následný zánik. Zaměřila jsem se na hlavní cíle alchymistů, jako např. Kámen mudrců, ale také i na to, jak zapisovali a schromažďovali svou práci a výzkum. Jsou zde jmenováni nejznámější osobnosti tohoto vědního oboru, buď přímo alchymisté nebo významní mecenáši.

Praktická část je inspirována nabytými vědomostmi, které jsem získala v průběhu psaní teoretické části. Díky nim jsem vytvořila sadu krabiček na lektvary.

KLÍČOVÁ SLOVA:

alchymie, chemie, spagyrie, obaly, krabičky, lektvary, fantasy, elixíry, kámen mudrců, počítačové hry, LARP

ABSTRACT

My Bachelor thesis focuses on history of alchemy. From its beginning through whole progression in history till its dawn. I concentrated on its main goals like Philosopher's stone but also on alchemists methods of preparing their research and how they made notes on it. I wrote several medallions of biggest names in this field or their sponsors.

Practical part of my work is inspired by gained knowledge from theoretical research. Because of that I was able to design and create set of graphical potion boxes.

KEYWORDS:

alchemy, chemistry, spagyrie, packaging, boxes, potions, fantasy, Philosopher's stone, video games, LARP

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří všem, kteří se o mou práci zajímali a pomáhali mi určovat směr, kterým jsem se měla při psaní a vytváření mé práce dát. Děkuji paní MgA. Janě Dosoudilové za vedení mé práce, za trpělivost a za konzultace, které někdy probíhaly na poslední chvíli. Další poděkování patří panu dr akad. soch. Rostislavovi Illíkovi za tři krásné roky strávené na ateliéru grafického designu pod jeho vedením.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svému příteli za pevné nervy a pomoc při psaní a také své rodině, která mě vždy v mé práci podporovala.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
1 ALCHYMIE	11
1.1 VZNIK ALCHYMIE	11
1.2 ALCHYMIE V EVROPĚ	11
2 ALCHYMIE, SPAGYRIE A VZNIK CHEMIE	12
2.1 ALCHYMIE.....	12
2.2 SPOJENÍ ALCHYMIE A LÉKAŘSTVÍ.....	15
2.3 ZROZENÍ CHEMIE	16
3 SYMBOLIKA V ALCHYMI	17
3.1 PLANETÁRNÍ SYMBOLY	18
3.2 ZVÍŘECÍ SYMBOLY	18
3.3 ŠIFRY MISTRA ALCHYMYSTY.....	18
4 KÁMEN FILOSOFŮ	19
4.1 VÝZNAM ČTYŘ BAREV.....	19
4.2. DUCHOVNÍ PROMĚNA.....	20
4.3 VÝROBA VELKÉHO DÍLA.....	20
5 ALCHYMISTICKÁ LABORATOŘ	21
5.1 ALCHYMICKÉ NÁDOBY	22
5.2 ALCHYMICKÉ PECE.....	23
5.3 ALCHYMICKÝ OHEŇ	24
5.4 UCHOVÁVÁNÍ VYROBENÝCH PŘÍPRAVKŮ	24
6 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ALCHYME	25
6.1 PARACELSYS	25
6.2 NICOLAS FLAMEL	27
6.3 JOHN DEE.....	29

6.4 EDWARD KELLEY	31
6.5 MECENÁŠ RUDOLF II.	33
7 ALCHYMIE DNES	34
7.1 FILM	34
7.1.1 HARRY POTTER.....	35
7.2 POČÍTAČOVÉ HRY	36
7.2.1 ZAKLÍNAČ	36
7.2.2 SKYRIM.....	37
7.3 LARP	38
8 SET OBALŮ NA LEKTVARY	
8.1 INSPIRACE DO ZAČÁTKU.....	41
8.2 VÝBĚR LAHVIČEK.....	41
8.3 TVAR KRABÍČKY.....	42
8.4 POTISK KRABÍČKY	43
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	47
SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ.....	48

ÚVOD

V teoretické části bakalářské práce pojednávám o alchymii, se kterou se i v dnešní době můžeme setkat. Díky informacím, které jsem získala psaním teoretické části, jsem byla schopna lépe porozumět tomuto prastarému vědnímu oboru. Od prvopočátků alchymie, které můžeme nalézt ve starém Egyptě, jsem se dostala až po její konec v osmnáctém století. Získala jsem informace o tom, jak staří alchymisté pracovali, co považovali za důležité pro svou práci a jakými pravidly a dogmaty se řídili.

V jejich bádání bylo důležité skrývat před nepovolanými své objevy a své vědomosti předávat výhradně těm, kteří byli do tohoto umění zasvěceni. Proto také alchymisté vytvářeli velké množství šifer a symbolů. Ty byly pro zachování tajemství velice důležité, a protože umění alchymie přetrvalo po mnoho století, vytvořilo se nepřehledné množství symbolů.

Hlavní cíl alchymistů, Kámen mudrců, není nutné představovat, alchymisté však neusilovali výhradně jen o vytvoření kamene. Měli spoustu dalších cílů, kterých chtěli pomocí alchymie dosáhnout. Zabývali se i léčebnými preparáty, které měli zajistit například věčné mládí, či na prosté zdraví.

Má praktická část se tedy výrazně věnuje alchymistické symbolice a ikonografií, tu jsem se snažila moderně zpracovat a vhodně použít při vytváření setu krabiček na lektvary. Zapojila jsem do své práce reálně preparáty, které alchymisté vytvářeli, abych co nejvíce využila získané vědomosti a příliš neodbočovala do kouzelné magie. S magií lze alchymii snadno zaměnit, avšak alchymie byl skutečný vědní obor, který je v naší historii výrazně zapsán.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 ALCHYMIE

Alchymie byl vědní obor, který se hlavně zabýval vytvořením látky, jež by byla schopna přetvářet neušlechtilé kovy ve zlato a stříbro a výrobou elixíru věčného života. Někdy je nazývána i Uměním. Pro vznik slova alchymie je více teorií, ale následující dvě jsou nejpravděpodobnější. Název může být odvozen buď ze slova *Kemi* či *Khemi*, které znamená černý nebo *Egypt*. Černá země bylo tradiční značení Egypta. A nebo od jiného slova, *chemeia*, které v řečtině značí slovo pro kovitinu. Předložka *al* je arabského původu.

1.1 VZNIK ALCHYMIE

Alchymii můžeme najít už v dávných dobách ve starověkém Indii nebo Číně. V Číně se alchymie vyvíjela zcela bez zásahu západního světa. I přes to zde měla podobný úkol, a to umožnit nesmrtelný život nebo alespoň život prodloužit. Transmutace kovů byla pro Číňany také důležitá, ale dlouhověkost byla prioritou.

Jako kolébkou Evropské alchymie můžeme považovat helénistické Řecko. Či přesněji řečeno ptolemaiovské období v Egyptě. Už tady se řemeslníci, zlatníci a skláři snažili zaznamenávat své objevy, které pokládali za velmi cenné. Považovali alchymii za posvátnou vědu, a proto byla chráněna za zdmi chrámů. Bůh Thovt je označován za otce alchymie. Alchymie vznikla spojením různých teorií, esoteriky a metalurgie. Vrcholem helénistické alchymie bylo třetí až čtvrté století.

Postupem času se centrum alchymie stále více přesouvalo směrem na východ do Byzance. Laboratorní praxe ustupovala do pozadí a alchymisté stále více směřovali k mystice. Další, kdo se začal zabývat tímto uměním byli Arabové, kteří po vpádu do Egypta nashromáždili alchymistické svazky a začali je překládat. Pro příklad uvedu uznávaného a hlavně historicky doloženého představitele arabské alchymie, lékaře Abú Bakr Muhammad ibn Zakaríja ar-Razí. Jeho dílo, *Knih tajemství*, bylo pro historii alchymie významné a dokonce z něho bylo přednášeno i na evropských univerzitách. Za vrchol arabské alchymie se považuje desáté, či čtrnácté století.

1.2 ALCHYMIE V EVROPĚ

První setkání s ní měli pyrenejší překladatelé, kteří překládali arabské spisy do latiny okolo dvanáctého století. Tyto spisy byly do Evropy přivezeny z Orientu křižáky. Období, kdy se přeložené spisy shromažďovaly a kompilovaly, postupně přecházelo v etapu vlastní tvorby evropských alchymistů. Pro středověkou alchymii je typické, že se jí věnovaly osoby církevní i přes zákaz nejvyšších představených. Alchymisté se snažili přetvořit přírodu a přiblížit se tak božské moci. Kvůli takové snaze mohli být považováni za rouhače. Navzdory tomu byli velice bohabojní a víra hrála důležitou roli v jejich práci. Pokud už byl někdo z nich označen jako rouhač, nebylo to kvůli jeho činnosti v alchymii, ale spíše proto, že byl daný člověk chycen při podvodu.

Podvádělo se už v ranných dobách a díky mnoha jedincům, kteří chtěli na alchymii pouze rychle zbohatnout tak existuje mnoho odkazů dokládající nedůvěru v alchymisty.

V šestnáctém století se nově o toto umění začínají zajímat šlechticové a alchymie se stává jejich doménou. Na svých dvorech zakládají laboratoře a zvou si na ně alchymisty, či se přímo i oni sami alchymii věnují. Postupně se jí začínají věnovat i měšťané a alchymie se začíná prolínat s řemeslem. Nejčastěji to je metalurgie či prubířství. Alchymie se neubírá pouze cestou objevení Kamene mudrců, objevují se i alchymisté, kteří se zabývají lékařstvím.

Tento vstup alchymie do medicíny můžeme spojit s výskytem epidemií moru ve čtrnáctém století. Snaha vyrobit elixír, jenž by zajistil ochranu před nákazou, byl více než žádán. Jak ale víme, alchymisté v přípravě univerzální medicíny neuspěli. I přes tento neúspěch víra v alchymii neznamenala otřes. Alchymie nebyla až do začátku sedmnáctého století nikde vyučována. Pouze studenti medicíny mohli získat určité studijní základy. Proto má spousta alchymistů lékařské vzdělání. Významnou postavou této doby byl Paracelsus. Ten hlásal, že by se měla alchymie více provázat s medicínou. Jeho názory se často stávaly předmětem bouřlivých debat mezi jeho následovníky i odpůrci.

Paracelsus jako novinku prosazoval jednotný jazyk při psaní odborných děl. Tímto jazykem byla němčina. Do té doby alchymisté používali latinu. Díky vynálezu knihtisku a sjednocení jazyka se mohlo umění alchymie rozšířit po celé Evropě. A tak nastal v druhé polovině šestnáctého století zlatý věk pro toto umění. I když byla alchymie v této době na vrcholu své popularity, stále více se začíná rozšiřovat přesvědčení, že transmutace kovů není možná. Proto se alchymisté zaměřují na základní výzkum a pátrají, zda je transmutaci vůbec možné provést.

Koncem osmnáctého století dochází k úpadu alchymie a na její místo nastupuje chemie. Alchymisté zarytě věřili ve svá tvrzení a v základní myšlenky alchymie. Když se tato dogmata ukázala jako nepravdivá, doba alchymie skončila.

2 ALCHYMIE, SPAGYRIE A VZNIK CHEMIE

Kapitola pojednává o detailnější charakteristice alchymie, dále o její neoddělitelné součásti spagyrii a následném úpadku alchymistického umění a vzniku chemie.

2.1 ALCHYMIE

„Alchymie jest hermetická nauka o životě hmoty, jejím vývoji a jejích přeměnách.“¹ Takto zní definice alchymie od Pierra de Lasenice.

Alchymistické učení vycházelo ze starořeckých teorií, které pocházely od přírodních filosofů. Konečné zpracování těchto teorií sepsal Aristotelés ze Stageiry (384–322 př.n.l.). Podle jeho uče-

1 DE LASENIC, Pierre. *Alchymie, její teorie a praxe*. 2. vydání. Praha: Půdorys, 2007, s. 14. ISBN 978-80-86018-26-3.

ní je hmota složena ze čtyř elementů. Z vody, ohně, země a vzduchu, každý z těchto elementů má dvě vlastnosti ze čtyř možných. Voda vzniká spojením chladu a vlhka, oheň vzniká působením sucha na teplo, země je složena ze sucha a chladu a poslední vzduch je tvořen teplem a vlhkem. Alchymisté věřili, že je možné díky Aristotelově teorii měnit v hmotě poměr vlastností. To byl silný argument pro možnost transmutace. Pokud by se prokázalo, že je možné měnit poměr vlastností, bylo by možné vlastnosti jednoho kovu přeměnit na vlastnosti kovu jiného, či připravit daný element v jeho ryzí podobě. „Když kolem roku 1669 připravil hamburský alchymista Henning Brand v čisté podobě fosfor, usoudil zprvu, že je to aristotelský element oheň.“²

Další všeobecné zákony o hmotě pojednávaly o prahmotě, *prima materia*, byla to univerzální substance obsažená ve všech druzích hmoty. Síra a rtuť byly první principy, které vznikly z prahmoty. Třetí byla sůl. Hmota se tedy skládá ze tří principů a čtyř živlů. Nemůžeme ale zaměňovat alchymistickou rtuť, síru a sůl za tu chemickou.

Alchymie neměla pouze za úkol vytvořit kámen mudrců. Transmutace byl nejdokonalejší a konečný projev samotného snažení. Neméně podstatné byly i další cíle, kterých alchymisté chtěli dosáhnou. Mezi osm základních problémů, které řešila alchymie, patřilo:

Výroba *alkahestu*, univerzálního rozpouštědla, které by mělo schopnost rozpouštět ostatní substance, dokonce i zlato. Separace *ducha světa*, což by byla látka, která by obsahovala všechny planetární vlivy a oživovala osláblou hmotu. Výroba *kvintesence*, neaktivnější části látky. Problém *tekutého zlata*, lék, který by měl tělo ochránit proti všem nemocem. Vytvoření *elixíru života*, omlazující látky umožňující nekonečný život. Příprava *hermetických léků*. Problém *palingenese*, to je zrekonstruování organismu z jeho popele. A poslední je vytvoření *homunkula*, pomocí alchymie stvořit živou bytost z masa a kostí. Alchymie tedy není pouze věda o přeměně kovů, má daleko širší záběr působnosti.

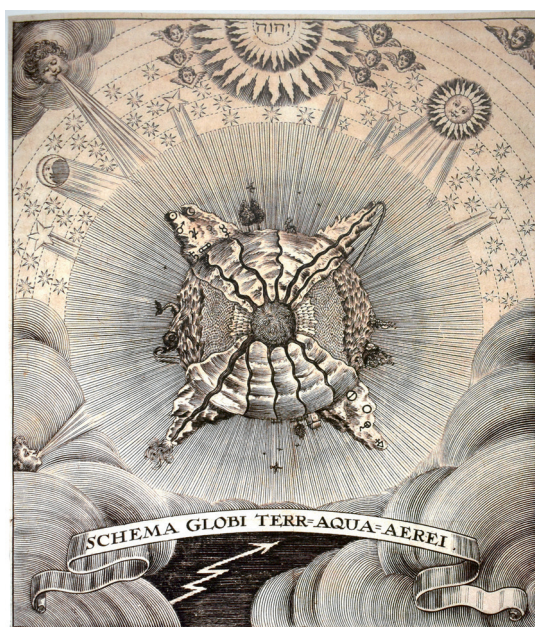
Nedílnou součástí alchymie je astrologie. Planetární fáze a pohyby byly pro mnohé alchymisty důležité. Největší propojení spočívá ve spojení kovů s jednotlivými planetami. Každá planeta má zásadní vliv na svůj kov. Tato teorie je velmi starého data. Ač se v průběhu let dvojice planeta – kov několikrát měnily, spojení Slunce – zlato a Měsíc – stříbro zůstávalo neměnné. V sedmém století se díky Stephanosovi Alexandrijskému formování ustálilo na tyto dvojice: Merkur – rtuť, Venuše – měď, Mars – železo, Jupiter – cín a Saturn – olovo.

	Saturn	Lead		Venus	Copper
	Jupiter	Tin		Mercury	Mercury
	Mars	Iron		Moon	Silver
	Sun	Gold			

Obr. 1: Planety ve spojení s kovy.

2 PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II.* 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011, s. 61. ISBN 978-80-86890-33-3.

Alchymisté měli pozoruhodnou představu o tom, jak kovy vznikají v přírodě. Jelikož všechno na světě pokládali za živé, i kovy, proto byly schopny růst a vyvíjet se. Rodily se v nitru země, kde časem zrají, až se vyvinou do dokonalé formy – zlata. Této představě tak silně věřili, že se s ní setkáváme i v sedmnáctém století. Když se zlato v dole vytěžilo, stačilo podle horníků důl na několik let uzavřít. Během této doby ostatní kovy v klidu „dozrály“ a přeměnily se na zlato. Pokud kov mohl „žít“, mohl být i usmrcen. Stalo se tak, pokud byl chemicky změněn na sloučeninu. Jelikož je zlato velice chemicky odolné, skoro s ničím nereaguje, považovalo se za „nesmrtelný“ kov. Zlato bylo označováno kovem králů. Nezávisle na sobě se v různých kulturách pokládalo za léčebný a život ochraňující kov. To bylo dáno díky jeho chemické stálosti. S jeho pomocí bylo možné vyrobit uzdravující preparáty, či dokonce pomoci si k nesmrtelnosti. „Víra v zázračný účinek zlata se udržela tak dlouho, že ještě roku 1685 podávali lékaři anglickému králi Karlu II. na smrtelném loži preparát na bázi zlata...“³

Obr. 2: Vznik kovů a látek v útrobách země.

Bezvýsledné pokusy o transmutaci vedly alchymisty k vytvoření nových teorií o tom, jak by tato přeměna mohla být umožněna. Některé z nových teorií přežily až do konce samotné alchymie, jiné se neuchytily a po krátkém čase byly zavrhnuty. Jedna z nových teorií, se kterou přišli alchymisté z arabských zemí, modifikuje tu Aristotelovu. Tvrdila, že základ kovů je tvořen ze rtuti a síry. Produktem těchto dvou látek je sulfid rtuťnatý, nazývaný filosofickou rtuť. Proto se označovala jako teorie merkuro-sulfurová. Alchymista Avicenna nejlépe charakterizoval tuto teorii. Popsal jednotlivé druhy merkuria (rtuť) a sulfuru (síra) a tvrdil, že každý kov má své vlastní substance. Odlišují se pouze kvalitou a čistotou. Transmutace měla provést izolaci nekvalitního merkuria a sulfuru z neušlechtilého kovu. Po vyčištění se pokračovalo k následnému spojování. Jako urychlení měl sloužit kámen mudrců. Poslední teorii, která se dokázala prosadit, navrhl Paracelsus. Její jméno *teoria tria prima* vzniklo z tvrzení, že hmota je složena ze tří substancí.

3 ZÝKA, Jaroslav, KARPENKO, Vladimír. *Prvky očima minulosti*. 1. vydání. Praha: Práce, 1984, s. 21.

K merkurii a sulfuru přidal ještě sůl. Stejně jako předchozí teorie, i tato se staví na praktických pozorováních.

Po čase se na nové teorie, ale i na všechny ostatní, snáší vlna kritiky. Tato nelibost byla způsobena tím, že se ani po dlouhých snahách alchymistů, nepodařilo rozložit kovy, nebo hmotu obecně, na více částí. Známými postupy nevzniklo nic, co by se byť vzdáleně podobalo merkurii nebo sulfuru. Snaha o rozložení hmoty spíše přispívala ke vzniku chemické analýzy.

2.2 SPOJENÍ ALCHYMIE A LÉKAŘSTVÍ

Spagyrii můžeme považovat za předchůdce lékařství či bylinkářství. Nemůžeme ale oddělit alchymii od spagyrie tvrzením, že alchymie využívá anorganické prvky a spagyrie ty organické. Jak už víme, alchymie se nezaobírala pouze vytvořením kamene mudrců, ale věnovala se i léčitelskému. Jedná se o využití alchymistických poznámek v praxi. Nejznámější představitel tohoto lékařství byl Paracelsus, jehož přípravky mu vysloužily titul zázračného lékaře.

Slovo spagyrie se skládá ze dvou řeckých slov. Jsou to *spao*, které znamená *odděluji* a *agerio* je výraz pro *shromažďuji*. Vycházíme tedy ze dvou kroků, oddělování a spojování. Postup „... má zdůraznit rozklad hmoty na její principy a zpětné složení těchto ve vhodném poměru, volbě a dokonalé čistotě.“⁴ Spagyrikové věří, že hmota je tvořena ze tří složek, síra, sůl a rtuť.

Hlavním cílem bylo vytvoření léčivých přípravků z tzv. kvintesencí. Kvintesence je duchovní podstata, kterou má v sobě obsažena každá látka. Látka obsahuje i nepotřebné části, které byly označovány spagyriky za jed. Tyto části se nazývaly *mrtvou hlavou* a musely být odděleny, aby byl přípravek co nejúčinnější.

Léčiva byla vyráběna z rostlinných, živočišných i minerálních látek. Ve výběru látky, která se využije přípravě léčiva, se spagyrikové řídili podle dvou metod. Jednalo se o dělení hmoty na planetární a zodiakální korespondence a analogickou podobnost. První „... určovaly vlastnosti jednotlivých druhů minerálů, rostlin a zvířat podle sedmi, respektive dvanácti tříd, odpovídajících vlivům planet, nebo skupin stálic, jež nazýváme zvířetníkovými znameními...“⁵ Jednalo se spíše o diagnostickou metodu. Pomocí této metody se každý jedinec, ať živočišný, rostlinný, či minerální rozděluje na sedm planetárních skupin. Ve spagyrii bylo lidské tělo rozděleno na jednotlivé části a orgány, které odpovídaly této metodě. Nemoci se dělily na horké, studené, suché a vlhké nebo na sirnaté, rtuťnaté a solné. Různou kombinací se vybralo léčivo na danou nemoc. Analogická podobnost byla metoda, která vycházela z podobnosti mezi léčivou látkou a postiženým orgánem. Rozdělení výběru léčiva odpovídal těmto kritériím: tvar, skupenství, barva nebo vůně a souhlasné orgány. Například esence vytažená z ledvin zvířete měla uzdravit ledviny u člověka. „Rostliny s červenými květy léčí krvácení, se žlutými nebo žlutou šťávou slouží proti žloutence, rostliny s listy ve tvaru srdce léčí choroby srdce, ve tvaru plic plíce a průdušky a ochlupené

4 DE LASENIC, Pierre. *Alchymie, její teorie a praxe*. 2. vydání. Praha: Půdorys, 2007, s. 10. ISBN 978-80-86018-26-3.

5 Tamtéž, s. 12.

rostliny (kopřiva) choroby vlasů...“⁶ Nejvíce ceněné a úzkostlivě tajené rostliny byly ty, jež měly nejvíce podobností podle těchto dvou zmíněných metod.

Aby spagyrické preparáty co nejlépe účinkovaly, museli se aplikovat v předem dané době a skupenství. Rozlišujeme mezi devíti základními druhy léků. Jsou to tinktura, životní voda, olej, balzám, líh, sůl, menstruum, alkahest a kvintesence.

2.3 ZROZENÍ CHEMIE

„Lidé alchymii věřili, protože ji chtěli věřit, a její dějiny ukazují, že tato nauka žila téměř dvě tisíciletí na třech kontinentech právě z víry v nesplnitelné.“⁷ To je nejspíše základní důvod, proč alchymie přetrvala tak dlouho. Teprve až v sedmnáctém století se zrodil pojem *chemický prvek*, do té doby se nijak nedělal rozdíl mezi prvkem, sloučeninou či směsí sloučenin. Pokrokem doby a vznikem moderního výzkumu se začalo o alchymii pochybovat a stále více vědeckých objevů přispívalo k úpadku tohoto oboru. Poslední ránu zasadil alchymii jeden zásadní objev. V tu chvíli alchymie padla a vyvíjí se nový vědní obor, chemie. Pro pochopení tohoto důvodu konce alchymie, musíme porozumět alchymistickému dogmatu o sedmi kovech.

Odborníci se shodují, že od pradávna bylo známo těchto devět prvků. Byly to zlato, stříbro, železo, rtuť, olovo, měď, cín a dva nekovy síra a uhlík. Ty se vyskytují v přírodě v ryzí formě a nemají tak objevitele. Pokud se lidé setkali i s jinými prvky, pokládali je nejspíše za nějaký druh již známého prvku. Mohli pokládat arzén za příbuzného rtuti, či antimon za druh olova. Období anonymity objevitelů prvků se podle profesora N. A. Figurovského táhne od čtvrtého tisíciletí před naším letopočtem až do roku 1500. Od té doby máme již písemné záznamy.

Těchto sedm objevených kovů se stalo základem pro alchymisty a další vývoj objevování nových prvků ustrnul. Ačkoliv byly objeveny další prvky jako byl arzén, antimon, zinek či vizmut, alchymisté si jich nevšímalí. I když jistě víme, že se nové prvky dostali do rukou alchymistů, vypadá to, jako by je schválně nechtěli uznat a ani nepředpokládali, že by nové prvky mohly existovat. Jak bylo řečeno, alchymie kráčela ruku v ruce s astrologií. Různé legendy hovoří o vzniku kovů pomocí planet. A planet v té době bylo známo sedm, od toho byl jenom krůček k tomu, aby byly kovy neoddělitelně spjaty s planetami. Tím pádem již pro nové prvky nezbylo místo. Pokud alchymisté věřili v to, že hmota je tvořena živly a prvků je, bylo, a bude pouze sedm, což byl základ jejich nauky, pak nikdy nemohl proběhnout odborný výzkum, který přinesla až chemie. Alchymie musela tedy padnout, aby se objevování nových prvků dalo do pohybu.

Nutně musela přijít osobnost, která by si našla cestu mezi všemi dogmaty a zákony alchymie. První byl Angličan Robert Boyle, znalec chemické analýzy. Snažil se odpovědět na otázku, zda se hmota skládá opravdu ze čtyř Aristotelových živlů nebo snad z něčeho jiného. Ve své knize

6 *E-Chem book: Multimediální učebnice chemie*, © 2019 [online]. Praha [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.e-chem-book.eu/paracelsus>

7 PURŠ, Ivo, KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II.* 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011, s. 43. ISBN 978-80-86890-33-3.

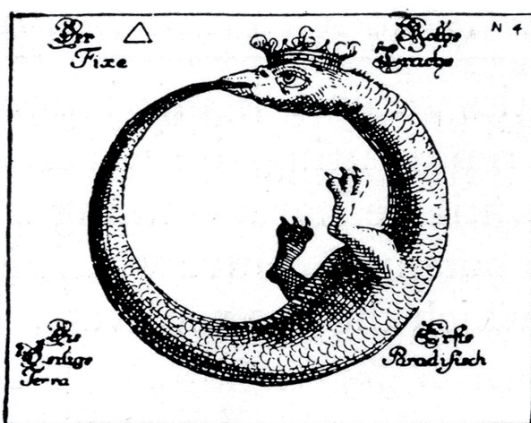

Skeptický chemik charakterizoval pojmy prvek, sloučenina a směs. Napsal, že chemické prvky spojující se v dokonalé sloučeniny, lze opětovně na tyto prvky rozložit. Rozhodující krok se odehrál koncem osmnáctého století, kdy nezávisle na sobě chemici Henry Cavendish a Antoine-Laurent Lavoisier podali důkaz o tom, že voda není elementární substance, jak ji popisuje Aristotelés, ale chemická sloučenina vodíku a kyslíku. Základní pilíř alchymie se zhroutil. Tápání alchymistů bylo u konce a dveře se otevřely chemii. Další cesta vedla k objevování nových prvků.

3 SYMBOLIKA V ALCHYMII

Symbolika hraje v alchymii důležitou roli. Už od počátku byly všechny alchymistické texty psané pomocí šifer, kterým rozuměl pouze autor a jeho žáci. To že jim nerozumíme my, je dáno několika faktory. Je to neznalost alchymistické teorie, kvůli starým a zapomenutým terminologickým výrazům a úmyslně těžko srozumitelným textům. Snahu skrýt své vědění alchymisté prováděli kvůli tomu, aby jim je nemohla konkurence ukrást a nepovolání nemohli toto umění ovládnout. Díky systému šifer nelze ani teď spoustu alchymistických textů rozluštit a jen stěží jim rozumíme. Navíc spousta vědomostí byla předávána pouze ústně z mistra na učně.

Už v helénistické době se zapisovalo pomocí symbolů a obrazů, jejichž množství neustále narůstalo. Nejznámější a nejčastěji zobrazovaný symbol byl Uroboros, stočený had, který si polyká vlastní ocas. „Byl znakem sjednocení veškeré hmoty, mikrokosmu a makrokosmu, či symbolem pro dílo, které nikde nezačíná ani nekončí. V alchymii je Uroboros často napůl černý a napůl bílý, barvy odkazují na protikladné síly přírody, stejně jako u protikladných sil jinu a jangu, které se navzájem propojují. Alchymisté symbol používali jako očistný znak při provádění transmutací a jiných experimentů.“⁸

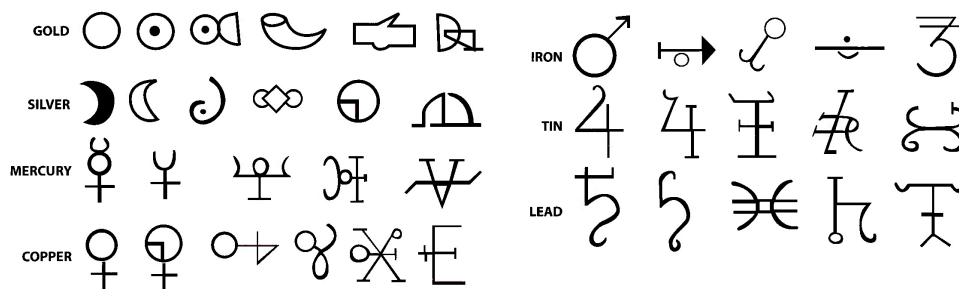

Obr. 3: Uroboros.

Alchymisté si sami vymýšleli nové a nové symboly. Často se stávalo, že jeden symbol odpovídal více diametrálně odlišným sloučeninám. Je zřejmé, že neporozumění textu způsobovalo časté nehody. Pokud pokusy zůstávaly pouze v laboratořích alchymistů, nemusela se společnost až tak obávat. „Problém nastal, když se alchymie začala prolínat s lékařstvím. Pak rozhodně bylo důle-

8 COX, Simon, FOSTER, Mark. *Okultismus od A do Z*. Praha: Knižní klub, 2009, s. 18.

žité vědět, zda symbol značí *crocus veneris*, octan měďnatý, nebo bílý arzenik. Z obou sloučenin dávala první přece jen větší šanci na přežití.⁴⁹ Snaha o vyřešení tohoto problému se objevila v sedmnáctém století, kdy se hojně začaly tvořit lexikony. Autoři se snažili pečlivě nashromáždit co nejvíce popisů pro prvky, chemické operace a nádoby a sloučeniny. Bohužel jediný prvek mohl mít i desítky symbolů. A tak lexikony nemohly být konečným řešením.

Obr. 4: Symboly kovů.

3.1 PLANETÁRNÍ SYMBOLY

Nyní přejdeme k symbolům planet, těmi se zaznamenávaly odpovídající kovy. Tyto symboly vznikaly pomocí přepisování knih. Slunce a Měsíc nebylo těžké určit, symboly ostatních planet se vyvíjely. V Řecku se planety zapisovaly pouze zkratkou. Ti, co následně takové texty opisovali, si práci dále zjednodušovali a dali vzniknout jednoduchým symbolům. Způsob záznamu pomocí elementárních geometrických znaků se ujal a začal se využívat pro popis prvků, látek, chemických operací, pro laboratorní nádoby, časy i další pomůcky.

3.2 ZVÍŘECÍ SYMBOLY

Při zapisování alchymistických receptů se nezdálo používala i zvířata. Od fantastických bazilišků, draků až po reálnější orly či vlky. Jednalo se o různé druhy sloučenin nebo prvků. Stávalo se, že jeden prvek měl i více popisů. Například ohnivý drak byla síra a okřídlený drak měl ten samý význam. Dále tu máme třeba zeleného lva, což je oxid olovnatý, červený lev je naopak suřík. Orel bílý nebo nebeský býval chlorid rtuťnatý. Ne vždy musela barva sloučeniny odpovídat barvě zvířete.

3.3 ŠIFRY MISTRA ALCHYMISTY

Šifrování textů neprobíhalo v alchymii pouze pomocí vymyšlených symbolů, ale i slovem. Pro utajení významu se využívala i alegorie, často velmi podivná, protože vznikala pouze z fantazie autora. Dále narážíme na synonyma pro dané látky. I jeden prvek měl mnoho názvů. Pro představu taková rtuť byla označována jako bílé zlato, tělo, argentum martis, bílá pokrývka, bílý květ, zima, měnivý šat, atd. Alchymistická kryptografie zase využívala dvě varianty šifrování. První se zaměřovala na nahrazování daného písmena, čísla nebo výrazu jiným symbolem či písmem-

9 ZÝKA, Jaroslav, KARPENKO, Vladimír. *Prvky očima minulosti*. 1. vydání. Praha: Práce, 1984. s. 126.

nem. Druhá přeskupovala slova, písmena a slabiky tak, aby zakrývala pravý smysl vět. Nejčastěji se ke anagramům využívaly metody jako přidávání nepotřebných písmen do slov, využívání zkratk pro slova, psaní zprava do leva, přehazování písmen ve slovech nebo bylo možné složit utajovaný výraz z počátečních písmen ve větách.

4 KÁMEN FILOSOFŮ

Tato látka byla nejvyšším cílem všech alchymistů. Nesla názvy jako Velké dílo, poslední hmota či Magisterium Slunce. Mělo se jednat o tinkturu, nebo prášek, který byl schopen transmutovat obyčejné kovy v ušlechtilé a mít schopnost univerzálního všeléku, který člověku dopomůže k nesmrtelnost. Taková forma kamene mudrců se nazývala Aurum potable neboli pitné zlato.

Obr. 5: Emblém chemické přípravy pitného zlata

Postupem času se vlastnosti Kamene rozšířily od těch požadovaných až po naprosto fantastické. Ten nejvíce podrobný seznam sepsal italský alchymista Giovanni da Corregio. Schopnosti, které měl Kámen mít byly následující: proměnit kovy ve zlato a stříbro, křišťál a sklo proměnit v drahokamy a polodrahokamy. Změnit perly, drahokamy a zlato v nejvzácnější univerzální lék. Vyrobit druh ohebného skla. Stromy měly rodit dvakrát do roka a jablona se měla proměnit ve *strom života*. Měl dokázat navrátit člověka k životu (pouze s povolením Boha). Člověk by nemusel jíst, spát, pít a necítil chlad ani horko. Bylo by díky němu možno nalézat poklady, získávat znalosti o záhadách, atd.

4.1 VÝZNAM ČTYŘ BAREV

Výroba Kamene byla závislá na představě, která se objevila už v helénistickém Řecku – že čtyři stupně výroby odpovídaly čtyřem barvám. Byly to černá, bílá, žlutá a červená. Přesně v tomto

pořadí. Pokud se připravovaná látka zbarvila do bíla, měla mít schopnost měnit kovy na stříbro. Červená a finální barva byla spojovaná s Kamenem filozofů. Podle jiných teorií se měly v závěrečném stupni objevovat všechny čtyři barvy. Tomuto jevu se říkalo *paví ocas*. Proto se alchymisté snažili docílit některé z těchto barev. Tento symbolický význam neměly barvy od počátku. Původně byla barevnost pouze výsledkem určité chemické reakce. Černá barva, která se mohla zdát jako ideální volba pro primární materii, vznikala roztavením olova, mědi, zinku a železa. Když se vše roztavilo, vmísilo se stříbro a vše se vlilo do rtuti, vznikla na povrchu bílá barva, takže druhý stupeň, atd.

Obr. 6: Symbolika střídání barev.

4.2. DUCHOVNÍ PROMĚNA

Při práci na Kameni nezáleželo pouze na alchymistových dovednostech, ale také na jeho duchu. Jeho snaha o dosažení jednotlivých kroků ve výrobě měla odpovídat pokroku na sobě samém. „Duchovní proměna a očištění bylo součástí cesty, kterou musel alchymista dokončit, aby byl schopen Kámen vytvořit. Fyzická a spirituální alchymie tak tvořily jednotu...“¹⁰ Další důvod, proč mohl či nemohl být kámen získán byl ten, že alchymista, jenž se o Velké Dílo snažil, nesměl chtít Kámen získat pouze pro své vlastní obohacení. Jenom těm, kteří toho byli hodni, se mohla jejich práce zdařit.

4.3 VÝROBA VELKÉHO DÍLA

Suroviny, které se pro výrobu používaly byly následující: zlato a stříbro, popřípadě merkur filozofů. Zlato a merkur. Nebo zlato, stříbro a sůl připravená ze rtuti. Z každé látky musel být vytáhnut princip, kterého měl nejvíce. Ze zlata extrahovat filosofickou síru. Stříbro obsahovalo nejvíce filosofického merkuria. Rtuť v sobě nesla sůl. První dva principy (podle některých všechny) se vložil do tzv. *filosofického vejce-alembika*, což byla hermeticky uzavřená skleněná baňka. V peci se nádoba zahřívala podle přesných pokynů a pravidel. Díky teplu se látky měnily, to se dalo poznat postupnou změnou barvy. Výroba mohla zabrat mnoho měsíců práce. Konečná doba, která byla nutná pro vytvoření kamene, odpovídá deseti až třinácti měsícům.

Dochované texty nám ukazují, že se výroba Kamene a následná transmutace kovu některým alchymistům podařila. Pravdivost těchto textů však nebyla nikdy potvrzena. Vedle asi nejzná-

10 *Lóže u zeleného slunce*, © 2017 [online]. Jihlava [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.luzs.cz/kamen-mudrcu.html>

mějšiho majitele Kamene, Nicolase Flamela, je známo více alchymistů, kterým se transmutace povedla, či dokonce transmutaci veřejně předváděli. Jedním takovým učencem byl Johann Friedrich Böttger, ten se o alchymii a výrobu Kamene zajímal. Údajně mu měl jistý tajemný muž jménem Laskarise darovat *rudou tinkturu*. Díky ní provedl na veřejnosti proměnu kovu ve zlato. Když mu na dvoře saského kurfiřta Augusta Silného (1670-1733) tinktura došla, nezbyvalo mu nic jiného než uprchnout. Dalšími, kteří jsou ve více pramenech označovány za alchymisty, kterým se Dílo povedlo, byli Thomas Norton z Bristolu, opat Westmisterský John Cremer a Basil Valentin Benediktínský mnich z Erfurtu. Při detailnějším zkoumání ale dojdeme k faktu, že ani jednoho z těchto mužů není možno historicky doložit, ačkoliv nám někteří z nich zanechali rozsáhlé alchymistické spisy.

5 ALCHYMISTICKÁ LABORATOŘ

Alchymistické laboratoře můžeme nalézt zejména na dvorech šlechty, která si k sobě alchymisty zvala. V takové dílně se nacházelo nepřeborné množství alchymistických věcí. Díky dochovaným vyobrazením takových pracoven můžeme spatřit různé pece, spisy, chemické nádoby a další pomůcky. V laboratoři alchymista nebýval pouze sám, pomáhali mu jeho učňové.

Obr. 7: Alchymická laboratoř.

David de Planis Campy, žák Paracelsuse, definoval, jak by měla vypadat ideální spagyrická laboratoř. Měla by splňovat tyto tři pravidla. Laboratoř by měla být v klidném prostředí, daleko od hluku města, aby se mohl alchymista soustředit na svou práci. Kvůli různým výparům, které vznikají při práci a mohou být i dost jedovaté, měla by být laboratoř otevřená a větraná. A poslední pravidlo zmiňuje rozložení místností. Pracovna má být rozdělena na dvě části. V první se nachází přijímací místnost, která by měla být vyzdobena obrazy, velkými okny a měly by se zde nacházet i uskladněné hotové přípravky. Druhá část obsahuje samotnou laboratoř, kde jsou

pece, pracuje se zde s ohněm a má další místnosti, kde se uchovávají látky a suroviny, se kterými alchymista pracuje.

Obr. 8: Alchymické náčiní.

5.1 ALCHYMICKÉ NÁDOBY

Alchymistické nádobí sloužilo k co nejlepšímu zpracování látek. Materiál, ze kterého se nádoby zhotovovaly, závisel na tom, k čemu se daná baňka bude používat. Pro práci s nepřítli prudkým ohněm se nejvíce hodila skleněná nádoba. Pokud byly látky, hodně nebo potřebný oheň dosahoval vysokého stupně, používala se kovová nádoba. Při práci s tavicím ohněm se mohlo používat pouze hliněného nádobí a nádobí z polévané hlíny, které se využívalo pro zpracování leptavých látek, jako byly skalice, soli nebo kyseliny. Jelikož se na čas a způsob přípravy kladl velký důraz, používali alchymisté velké množství nádob různých tvarů, které pomáhaly k usměrnění cirkulace látky. Používalo se pět základních druhů nádob, byly to baňky s kolmým hrdlem, křivule, cirkulační nádoby – *pelikány*, destilační nádoby – *alembiky* a tavicí nádoby – *kelímky*.

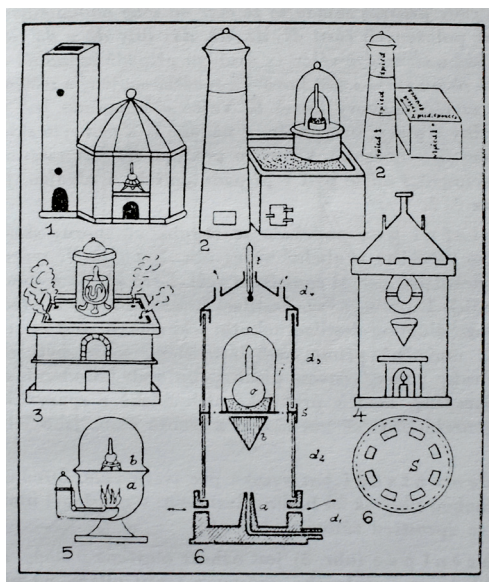

Obr. 9 a 10: Alchymické pece a nádobí

Baňky s kolmým hrdlem byly dvojího typu a nejvíce se využívaly pro vytvoření alembiků nebo k vytvoření *filosofického vejce*. První typ měl dlouhé úzké hrdlo, zatavoval se Hermovou pečeti a využíval se při vytváření jednoduchého *aludenu*. Druhý typ měl hrdlo kratší s různými průmě-

ry. Zhotovovaly se z nich jednoduché cirkulační nádoby nebo *dvojité aludeny*, které měly hrdla do sebe zataveny. Křivule se používaly k destilaci minerálů nebo mastných a těžkých látek, například olejů z květin a dřeva. Mohly se využít i v alembiku jako jímač. Cirkulační nádoby můžeme rozdělit do čtyř druhů. V jednoduchém cirkulátoru se látka dole odpařovala, nahoře srážela a v kapalném stavu následně stékala zpět dolů. Pelikán byl tvarem složitější. Takzvaný *pelikán s uchy* byl využíván pro čistící cirkulaci a *pelikán se zvráceným zobcem* přiváděl látku k jednoduše rotaci. Nádoby pro destilování byly sestavovány podle toho, jaká látka byla destilována, nebo co chtěl alchymista vyextrahovat. Tavicí nádoby neměly nijak definovaný tvar, pouze se doporučovalo, aby byly spíše širší a poklop byl vyroben ze stejného materiálu jako kelímek samotný.

5.2 ALCHYMICKÉ PECE

Obr. 11: Alchymické pece.

Obr. 12: Destilační pece.

Pece byly nedílnou součástí alchymických laboratoří. Existovalo šest druhů, a každá se využívala ke speciálnímu účelu. Patří zde *athanor*, nazývaný také *tajná pec*, nebo *pec filozofů*, což byla nejdůležitější pec pro alchymisty. Zde se vytvářel Kámen mudrců nebo komplikované spagyrické esence. Skládala se obvykle z uhelné věže, která byla spojena malým otvorem s žárovištěm. Pec byla schopna udržovat slabý konstantní oheň, který byl důležitý pro výrobu Kamene, jelikož alchymisté potřebovali udržet *alembik* v neměnné teplotě okolo třiceti až padesáti stupňů. Jako ochrana před výkyvem teploty byl *Alembik* ponořený do písečné lázně zavěšené nad ohništěm, aby se zabránilo přímému kontaktu s ohněm. Existuje několik variant, jak mohl *athanor* vypadat. V moderní konstrukci je ohniště či olejový kahan nahrazen cirkoniovým hořákem, nebo plynovým kahanem. Druhým typem byla destilační pec, která se do značné míry podobala *athanoru*, také ji tvořila uhelná věž a žároviště. Dvojitá destilační pec měla dvě žároviště a jednu společnou věž, ve které se v jednom křídle prováděla tzv. krátká destilace těžších kapalin, a dru-

hé křídlo se využívalo k dlouhé destilaci těkavějších tekutin. Cementační pec měla tvar vysoké věže, ve které byla nádoba s kovem vložena přímo doprostřed žároviště. Probační pec sloužila k čištění kovů. Byla tvořena z velkého cihlového podstavce tvaru oltáře, který na sobě nesl menší železnou pec s otevřeným vrchem s mříží, na kterou se pokládal kelímek s kovem. Pec reverberační, nebo také pec zmítavá sloužila k tomu, aby na látku v kelímku, určenou ke kalcinaci, působil plamen ze všech stran. Tavicí pec se využívala k roztavení těch nejtvrdějších a nejdolnějších kovů. Pomocí měchů se docílilo potřebného žáru, ty přiváděly vzduch do uhlíků, na nichž byl postaven kelímek s kovem.

5.3 ALCHYMICKÝ OHEŇ

„Jenom ohněm dokonává se alchymické dílo.“ píše hermetičtí adepti; „ohněm se tře, ohněm se destiluje, ohněm se hojí, ohněm se čistí, sublimuje, rozpouští, koaguluje i kalcinuje.“¹¹

Pro alchymisty byl oheň jeden z nejdůležitějších činitelů v jejich práci. Nejednalo se pouze o oheň jako takový, ale i o teplo nebo teplotu o různých stupních. Jelikož neměli potřebné moderní vybavení na určení přesné teploty, museli si pomáhat jinou definicí síly ohně. Pro lepší představu a pochopení využívali připodobnění, jako byl třeba hnilobný oheň, což bylo teplo vydávané koňským hnojem apod. Staří alchymisté rozlišovali čtyři základní druhy ohně, byl to oheň přirozený, nepřirozený, protipřirozený a oheň elementární.

Oheň přirozený znamenal teplo, které bylo obsažené v každém těle nebo látce. Oheň protipřirozený vznikl působením lučavek, kyselin, rozpouštědel nebo Merkurem filozofů. Spojením dvou předchozích vznikl oheň nepřirozený. A běžným spalováním nebo hnitím se vyvolal oheň elementární. Ten bývá kvůli své důležitosti ještě dále přesněji charakterizován do dalších deseti kategorií. Takto jdou za sebou podle vzrůstající teploty: *oheň zemský* ten působí na látku tak, že se nádoba, v níž látka je, zahrabe do prsti, dále je *oheň sluneční* to bylo teplo slunečních paprsků, *oheň hnilobný* odpovídal teplotě koňského hnoje, *odpařovací lázeň* se získala vodní párou (tyto první čtyři ohně se hodily hlavně k cirkulaci hnití, digesci a kvašení), do *vodní lázně*, jež byla udržována na potřebné teplotě se ponořovala nádoba s látkou (využívala se k podpoře kroužení, rozkladu a pozvolné destilaci), *popelová lázeň* působí na zahrabanou baňku mírně suchým a tichým ohněm, v *pískové lázni* je popel nahrazen pískem, jež je suchý a mírně horký (tyto dvě lázně se hodily pro destilaci a pozvolnému srážení), *lázeň ze železných pilin* je stejná jako předchozí, pouze je písek nahrazen pilinami (byla využita k určitým sublimacím a prudké destilaci), *oheň uhelný* nebo také *oheň přímý* je využit pro působení ohně na nádobu bez izolace (byl potřebný pro čištění těžko tavitelných kovů a sublimaci) a *oheň tavicí* je nejprudší a nejsilnější – látka je vystavena přímo plamenům, nebo je uložena do kelímku (používal se na sublimaci, kalcinaci, pájení a tavení).

11 DE LASENIC, Pierre. *Alchymie, její teorie a praxe*. 2. vydání. Praha: Půdorys, 2007, s. 46. ISBN 978-80-86018-26-3.

5.4 UCHOVÁVÁNÍ VYROBENÝCH PŘÍPRAVKŮ

Dostupné zdroje o této problematice mlčí. „Jediné nalezené zmínky o uchovávání přípravků mluví o tom, jak měl Rudolf II. ve zvyku uchovávat tuto tinkturu ve zvláštní stříbrné nádobě pokryté rudým sametem.“¹² Další informace se zmiňuje, že výsledný produkt alchymistické práce měl být vložen do hliněné nádoby.

S největší pravděpodobností tedy nebylo důležité, jak a v čem se výsledný produkt skladoval. Obal se nejspíše volil na základě dostupnosti tehdejších materiálů a podle toho, jak moc byla vyrobená látka pro majitele cenná, pak se volil nákladnější obal. Mohlo se jednat o hliněné nádoby, skleněné lahvičky nebo kovové krabičky.

Podle pramenů se více dbalo na to, jak byly uchovávány látky, které se teprve měly použít pro alchymickou práci. O skladování rostlin, které se dále využívaly pro léčebné přípravky, více pojednává Paracelsus. „Rostlinu uchováváme sušením, aromatické rostliny, kde jde o zachování vůně, sušíme vždy jen na slunci, ale při výrobě parfémů se květy nesuší. Kořeny je nutno před sušením na slunci nebo v peci omýt a rozkrájet. Rostliny trháme za květu, v době, kdy mají semena, při východu slunce a za suchého, klidného počasí (Paracelsus doporučuje sbírat rostliny před východem slunce, když je na nich ještě rosa). Při sběru a zpracovávání rostlin jsou důležité lunární aspekty: nikdy nepracujeme za ubývající luny.“¹³

6 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ALCHYME

Tato kapitola pojednává o životech nejznámějších a důležitých osobnostech světa alchymie, jako byl Nicolas Flamel, Rudolf II a další. Tyto osoby se proslavily svou činností na poli alchymie, díky níž byly pro ni přínosem a zapsali se tak do historie. Úspěchy se netýkaly pouze hlavního úkolu alchymie, vyrobení kamene mudrců, ale i dalších, neméně důležitých cílů této vědy.

6.1 PARACELSUS

Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim, takto znělo celé jméno Paracelsuse. Svou přezdívku, která v latině znamenala *na straně Celsia*, chtěl dát najevo, že se hlásí k učení slavného římského lékaře a epikurejce Cornelia Celsia, ale že jej svými znalostmi i převyšuje. Narodil se roku 1493 v Maria-Einsiedeln do zchudlého šlechtického rodu. Matka mu brzy zemřela a s otcem, který se pro něj stal celoživotním rádcem, se odstěhovali do Villachu. Otec zde na pozvání rodiny Fuggerů působil jako lékař na hornické škole. Mladý Paracelsus se poprvé setkává s živoucím světem nerostů a hornin a dostává se mu i lékařské praxe. Byl nadaný a pilný žák, studoval na řadě Evropských univerzit (Kolín, Lipsko, atd.). Už v sedmnácti letech získal první titul a dále byl promován doktorem vnitřní medicíny a chirurgie. Paracelsus

¹² PURŠ, Ivo, KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II.* 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011, s. 192. ISBN 978-80-86890-33-3

¹³ *Lóže u zeleného slunce*, © 2017 [online]. Jihlava [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.luzs.cz/paracelsus-1493-1541.html>

založil další odvětví alchymie, chymiatrii, což byla lékařská chemie a prohlašoval, že „*Pravým úkolem chemie není dělati zlato, nýbrž připravovati léky.*“ Nezabýval se ale pouze chymiatrií, ale i alchymii, spagyrií a astrologií. „Zavrhnul Aristotelovu teorii čtyř živlů jako hmotný základ reálných látek a doplnil jednu ze základních alchymistických teorií, Geberovu teorii dvou principů – rtuti a síry o sůl, čímž zavedl teorii tří principů.“¹⁴

Obr. 13. Portrét Paracelsa.

Po studiích se vydal na cesty po Evropě, kde sbíral lidovou moudrost, kterou považoval za důležitý zdroj informací. Učil se od nízko postavených lidí a zakládal své léčení na empirických znalostech. Procestoval mnoho zemí, pohyboval se hlavně po venkově a snažil se své vědomosti co nejvíce prohlubovat. Tímto počínáním se vymezil vůči klasickému přístupu k lékařství, neuznával staré antické autority jako byl Rhases, Galén či Avicenn. Ti byli mezi akademiky považováni za největší učence, jejich nauka byla základem studijních materiálů a nedávala žádný prostor pro jiný pohled na lékařství.

Většinu svého života strávil na cestách, což bylo nejspíše způsobeno tím, že jeho povaha byla cholericá a velmi prudká a mluvil na vzdělance nevybíravě a drsně. Díky novým postupům a poznatkům, které načerpal, se stal velice úspěšným lékařem. Kvůli tomu a také kvůli své bojovné povaze si znepřátelil mnoho lidí.

Roku 1524 se vrátil k otci do Villachu. Následně pracoval jako lékař ve Salcburku. Zde si zřídil alchymistickou laboratoř, kde prováděl své pokusy s přírodními látkami, které následně využíval při tvorbě léků. Později musel ze Salcburku uprchnout a usadil se v Basileji. Zde získal věhlas díky úspěšné léčbě Erasma Rotterdamského a knihtiskaře Frobena. Městská rada mu nabídla místo na tamní universitě, Paracelsus však odmítl předložit požadované dokumenty, a tak se

¹⁴ *Historie chemie* [online]. 2011 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/wchem/sm/hc/hist/osobnosti/paracelsus.html>

mu dveře university zavřely. Nikdy neměl univerzitní prostředí v oblibě. Po této události nechal natisknout letáky, jež hlásaly, že bude pravidelně přednášet své reformní znalosti veřejnosti. Roku 1527 se svými následovníky demonstrativně spálil klasické učebnice medicíny od jím neuznávaných filozofů (Rhases, Galén, Avicenn, atd.). Nahlas vystupoval proti latině jakožto hlavnímu jazyku učenců a své přednášky vedl výhradně v němčině, aby jim veřejnost rozuměla. Městská rada mu povolila kontrolu nad lékaři vydávanými léky a recepty. Lékaři a lékárníci začali vynakládat síly na odstranění Paracelsa z města. To se nakonec opravdu stalo. Paracelsus byl však před pokusem o jeho odstranění varován a potají odjel z města. Jeho další cesta se ubírala do Norimberku, kde se usadil roku 1529. Měl zde nebyvalé úspěchy a dokonce se našel knih-tiskař, který vydal jeho dva spisy pojednávající o syfilidě. Vydání třetího spisu bylo městskou radou zakázáno na popud obchodníka Fuggera. Tomu Paracelsus způsobil nemalé potíže, když se veřejně vysmál léčivému dřevu quajak, se kterým Fugger obchodoval a které mělo mít zázračné účinky právě v léčbě syfilidy. Paracelsus používal pro léčbu syfilidy přípravky na bázi rtuti. „Pro výrobu chymiatrických léků se používaly stejné látky jako v transmutační alchymii: stibnit, rtuť sublimát, rumělka, bílý arzenik, železný vitriol, lithargyrum...“¹⁵ Ze rtuti se v laboratořích sublimovalo lehce jedovaté, ale účinné antibiotikum kalomel, Paracelsem nazývané *Mercurius dulcis*. V používání takových látek se řídil svým vlastním heslem: „Všechny látky jsou jedy, toliko dávka je příčinou, že látka přestává být jedem.“

Od roku 1536 pobýval na Českém království na zámku v Moravském Krumlově, kde po dva roky léčil Jana III. z Lipé z pakostnice, ale léčba se bohužel nedařila. Paracelsus léčil i Janova syna kvůli potížím se zrakem, na následek špatné léčby syn oslepl a úspěchu se nedočkal ani při léčbě manželky Jana z Žerotína, která krátce po podání léku zemřela. V Čechách nicméně dokončil svou knihu *O tartarických onemocněních*, doslov ke knize *Astronomia magna* a díla o tatarských nemocech. Uvádí se, že se pohyboval i po Kroměříži, kde měl svou tajnou alchymistickou laboratoř. Po nezdarech byl nucen odejít a až do roku 1541 se potloukal po Evropě. Toho roku umírá Paracelsus v Salcburku ve věku čtyřiceti osmi let. Kolem jeho smrti koluje mnoho pověstí. S jistotou se neví jak a na co zemřel, prameny uvádějí několik možných vysvětlení jeho smrti, patří mezi ně možnost, že byl zabit svými odpůrci, sám se usmrtil, když zkoušel nový lék, či byl zabit svým pomocníkem, který se tak chtěl zmocnit elixíru života, který měl Paracelsus prý neustále u sebe. Nejspíše se ale jednalo o cirhózu jater nebo rakovinu, která se objevila kvůli celoživotnímu kontaktu s jedovatými látkami.

6.2 NICOLAS FLAMEL

V městě Pontois ve Francii roku 1330 se narodil Nicolas Flamel. Živil se jako notář a písař a po smrti rodičů si založil svou dílnu – kancelář na opisování listin, knih a rukopisů a také vedl dva obchody. V roce 1368 se oženil s Perenellou, která po svých dvou předchozích manželích

¹⁵ PURŠ, Ivo, KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II.* 1. Praha: Artefactum, 2011, s. 83. ISBN 978-80-86890-33-3

zdědila velký majetek. Tento pár věnoval značné jmění místním kostelům a byl znám pro svou filantropii a bohatství.

Obr. 14. Portrét Nicolase Flamela.

Jeho věhlasná reputace alchymisty a pověst o nesmrtelnosti se objevila až v sedmnáctém století. Nejspíše za to mohl fakt, že se dožil na tehdejší poměry nezvykle vysokého věku, sedmdesáti osmi let. Úctyhodný věk byl, spíše než důsledek užívání elixíru života, způsoben dobrou životosprávou, kvalitním jídlem a zázemím. Nikde se neuvádí, zda se skutečný Flamel zabýval alchymii, farmacií či medicínou.

Nicméně legenda praví, že se jednou v noci zdál Flamelovi podivný sen, ve kterém mu anděl ukázal podivnou velkou zlacenou knihu s tajemnými hieroglyfy, kterým nebude on, ani nikdo jiný rozumět. Za spoustu let se mu ona kniha dostala do rukou. Stránky byly vyrobeny z tenké kůry, do které byly vyryty podivné znaky a desky byly vyrobeny z kvalitně zpracované mědi. Na každé sedmé straně byly ony tajemné hieroglyfy. Z první strany Flamel pochopil, že se jedná o dílo žida Abrahama, kněze, astrologa a filozofa. Předpokládal, že kniha skrývá tajemství o Velkém Díle.

Nad rozluštěním knihy strávil Flamel dvacet let, avšak bez úspěchu. Proto se rozhodl odcestovat do Španělska, kde hledal někoho, kdo by mu pomohl rozluštit záhadné obrazce. Předpokládal, že mu nejspíše může pomoci některý z židovských učenců. Se svou cennou knihou navštívil mnoho synagog, bohužel bez výsledku, a tak se vydal na zpáteční cestu. Díky náhodě se v Leónu seznámil s boloňským obchodníkem, jenž ho poslal za svým známým Maitrem Cynchesem, židovským učencem a znalcem kabaly. Podle jeho slov se jednalo o dávno ztracení spis Eš mezaref rabi Abrahama. S novým přítelem se vydal zpátky do Paříže, kde měli společně pokračovat v pokusech. Cynches však v Orleáns onemocněl a zemřel. Před tím údajně stačil Flamelovi předat své vědomosti o Velkém Díle.

Když se vrátil do Paříže, trvalo Flamelovi a jeho manželce Paranelle další tři roky, než své pokusy dovedli do dokonalosti. „S její pomocí, jak sám zaznamenal, okolo poledne v pondělí 17. ledna 1382 dosáhl transmutace, jejímž výsledkem bylo ryzí stříbro. Velké dílo dokončil v tomtéž

roce 25. dubna.¹⁶ Díky získanému zlatu se stali Flamelovi nejbohatší rodinou v Paříži. Založili nemocnice, kostely, kaple a dávali milodary. Některé prameny tvrdí, že Flamelovo bohatství nepochází z úspěšné transmutace, ale že tajemná kniha obsahovala tajemství o pokladech, které Židé za sebou zanechali, když prchali z Francie. Jinde se uvádí, že jako písař dostal k mnoha židovským dokumentům, které obsahovaly záznamy o dlužnících, které pak Flamel vydíral. Tato tvrzení však nebyla nikdy historicky doložena.

Perenella zemřela roku 1397 (uvádí se i jiná, pozdější data). Stejně jako Nicolas se i ona dožila vysokého věku. Svému manželovi zanechala sumu 5300 liber. Tvrdí se, že Flamel smrt své ženy pouze předstíral, aby mohli bez většího zájmu veřejnosti odcestovat do Švýcarska a dále do Indie. „Roku 1705 byli údajně manželé Flamelovi viděni uzbeckým dervišem, roku 1715 viděl kdosi Flamela a Perronellu ve Východní Indii a roku 1761 se měli účastnit představení v pařížské Opeře.“¹⁷

6.3 JOHN DEE

Jeden z nejvýznamnějších hermetických filozofů renesanční doby, John Dee pocházel z Anglie. Narodil se v Londýně 1527 do rodiny obchodníka Rowlanda Deeho a jeho ženy Johanny Wildov. Po vystudování Cambrige University odcestoval do Belgie, kde studoval na tamějších univerzitách a poté přednášel v Paříži. V Holandsku se mu dostalo přírodovědeckého vzdělání. Během svých častých cest po Evropě se seznámil se spoustou významných matematiků a kartografů a vytvořil důležitou sbírku matematických a astronomických zařízení, se kterou se vrátil zpátky do Londýna. Sepsal významná pojednání o matematice a navigaci. Dee se věnoval rozličným profesím, byl to „...alchymista, matematik, astronom, okultista, filozof, věstec, astrolog, geograf. Velmi renomovaný myslitel, matematik, odborník v navigaci své doby. Byl to člověk z dnešního pohledu nepochopitelně rozkročený mezi svět magie a svět vědy. Na jednu stranu uznávaný odborník a vědec, na straně druhé, člověk ponořený do světa magie, astrologie, hermetických nauk, který posledních třicet let svého života věnoval snaze naučit se komunikovat s anděly.“¹⁸

V roce 1555 byl obviněn z čarodějnictví a na čas uvězněn. Obvinění vzniklo kvůli horoskopu, který vytvořil pomocí hvězd pro královnu Marii I., jež měl přesně stanovit den jejího úmrtí. Tímto počinem zaujal její nevlastní sestru Alžbětu I., budoucí královnu. Po zproštění viny mu bylo jeho postavení navráceno a byl očištěn i u církve.

Po neúspěšném požádání o založení národní knihovny, se rozhodl vytvořit vlastní rozsáhlou sbírku manuskriptů a knížek ve svém domě v Mortlake. Jeho knihovna se stala největším mimo-univerzitním centrem vědomostí v Anglii a byla navštěvována mnohými učenými.

16 *Lóže u zeleného slunce*, © 2017 [online]. Jihlava [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.luzs.cz/flamel-nicolas-1330-1418.html>

17 Tamtéž

18 *Lóže u zeleného slunce*, © 2017 [online]. Jihlava [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.luzs.cz/dee-john-1527-1607.html>

Když roku 1558 usedla na trůn Alžběta I., stal se Dee jejím dvorním poradcem v astrologii a vědě. Jako navigační asistent a tvůrce map se účastnil objevných plaveb, vedoucích k rozšíření Britského impéria.

Významným esoterickým spisem byla *Monas hieroglyphica*, kterou Dee osobně věnoval císaři Maxmiliánovi I., při jeho korunovaci na uherského krále v Bratislavě. „To mu později otevřelo přístup k císaři Rudolfovi II., který byl Maxmiliánův syn.“¹⁹ Jednalo se o hermetickou práci, detailně pojednávající o kabalistické interpretaci symbolu, který Dee nakreslil, jež měl vyjádřit jednotu veškerého stvoření. Jeho současníky byla Deeova práce oceňována, ale z dnešního pohledu ji nelze snadno interpretovat.

Obr. 15: Portrét Johna Dee.

Počátkem osmdesátých let začala růst nespokojenost s jeho pokroky v odhalování přírodních tajemství a přízeň dvoru se začala vytrácet. Díky několika neúspěchům se stále více zabýval nadpřirozenem, jakožto možnému zdroji potřebných znalostí. Vyhledával kontakt s duchy pomocí vzácné křišťálové koule, která mu měla vytvořit spojení mezi ním a anděli. První pokusy o navázání kontaktu se nedařily, ale roku 1582 se seznamuje s Edwardem Kelleyem, který ho ohromí. Kelley je přijat do učení a zasvěcen do Deeovi práce. Pracuje pro Deeho jako médium a během svých společných seancí promlouvají andělé skrze Kelleyho k Deeovi a ten si, pomocí andělského, neboli enochiánského jazyka, zapisuje veškeré informace, které mu byli předány. Dee díky andělům získává sdělení různého charakteru, týkají se i jeho osobního života, či politiky. Během pobytu v Čechách dokonce Kelley sdělí Deeovi, že mu andělé řekli, aby se navzájem podělili o veškerý svůj majetek a dokonce i o své manželky. I přes psychické nesnáze, které mu někdy andělé způsobovali, vždy plnil jejich veškerá přání a věřil jim.

O rok později se Dee seznamuje se zchudlým polským šlechticem Albertem Łaskim, který se zajímal o alchymii a okultismus. Ten ho pozval, aby ho doprovázel při cestě zpátky do Polska.

19 Tamtéž

Kvůli zhoršujícímu se postavení u dvora a nápovědě od andělů, se Dee a Kelley se svými rodinami nakonec vypraví na cestu s Łaskim. Po té se oba nějaký čas pohybují po střední Evropě, a když nakonec dorazí do Prahy, dostane se jim slyšení u Rudolfa II. Rudolf II z počátku Deeho přijal kladně, ale dalšího pozvání na dvůr se již nedočkal a nakonec jsou oba Angličani ze země vykázáni. Hovoří se o tom, že Dee a Kelley byli Alžbětínými špiony a díky Rudolfově zálibě v alchymii se jim mělo snáze dostat do jeho blízkosti. Také se o jejich osoby zajímala již delší dobu i anglická tajná služba. S největší pravděpodobností jejich upadnutí v nemilost mělo příčinu v dopisech, které psal Rudolfovi II papežský nuncia Filipp Segi. Ten v nich označoval oba alchymisty za kacíře, a tak byli po Filippově nátlaku alchymisté nakonec vyhnáni. Zůstávají v Čechách a nedlouho poté se jich ujímá druhý nejmocnější muž, purkrabí Vilém z Rožmberka, který je stejně jako Rudolf II. příznivec okultismu a alchymie a zve je na svůj zámek v Třeboni. Zde oba alchymisté, někdy i společně s rožmberským velmožem, provozují své seance a pokoušejí se o matematické vyjádření harmonie světa. Přízeň Viléma po čase upadá a Dee z donucení odjíždí pryč. Nejspíše za to mohly intriky, které Kelley sprádal proti Deeovi, nebo roztržka mezi ním a Deem, způsobena tím, že ze štědrě darovaných peněz od Viléma dostával Dee pouze malý obnos a většinu financí si nechával Kelley pro sebe. Kelley na rozdíl od Deeho zůstává v Čechách.

Když se vrátí zpátky do Anglie, nalézá svůj dům v Mortlake vyrabován, laboratoř a knihovnu vypálenou a nejcennější spisy byly ukradeny. Jelikož při opouštění Anglie Dee zanechal dluhy, věřitelé s pomocí zfanatizovaného davu zničili jeho dům. Dee znovu získá postavení u dvora Alžběty I. a dává se do jejích služeb. Po smrti Alžběty I. se na trůn dostává Jakub I. Stuart, který Deemu odebírá veškeré renty, prémie a postavení. Dee umírá v chudobě v Mortlake, kde se o něj až do jeho konce stará dcera Kateřina.

6.4 EDWARD KELLEY

Legendární alchymista, Edward Kelley pocházel z Anglie, kde se narodil ve Worcesteru roku 1555. Z jeho života před seznámením s Johnem Dee není mnoho známo. Již jeho jméno Kelley je zahaleno tajemstvím, někdy je psáno Kelley, jindy Kelly a prameny se i často zmiňují i o jméne Talbot, podle mnohých je pravděpodobné že Kelley a Talbot byla jedna a ta samá osoba. Je možné, že pod jménem Talbot navštěvoval univerzitu v Oxfordu. V každém případě disponoval znalostí řečtiny a latiny, kterou plynule ovládal. Neméně tajuplný je i jeho původ, sám se označoval za potomka šlechticů, kteří pocházeli z Irska. Dále prameny uvádějí, že se učil u lékárníka Anthonyho Graye. Zde mu posléze nabyté znalosti pomohly v jeho alchymistické práci. Také se živil jako advokát a notář. Jelikož byl jazykově zdatný a ovládal i starou angličtinu, nejspíše se zabýval i paděláním listin. Za padělání byl pranýřován a byly mu uříznuty obě uši. I v tomto se však prameny rozcházejí. Někdy se píše, že měl uříznuté ucho pouze jedno, jindy se při jeho popisu uši nijak nezmiňují a spíše se mluví o jakési chromosti. Pokud o uši opravdu přišel, vysvětlovalo by to, proč údajně nosil na hlavě čapku a nechal si narůst dlouhé vlasy.

Později se setkává s alchymistou Johnem Dee a jako samozvané médium schopné komunikovat s anděli (jednalo se o anděli Michaela, Gabriela, Uriela, Rafaela, Mapsamu a další) se dostává do jeho služeb. Uvádí se, že Dee byl po prvním setkání Kelleyem ohromen a hned jej přijal jako své nové médium. Podle Deeových deníků ale víme, že byl seznámen s člověkem jménem Talbot a po krátkém čase jej označuje za podvodníka. Není tedy jisté, o kom se přesně Dee zmiňuje. Jak se později ukázalo, Kelleyho do svých služeb opravdu přijal, a i když to bylo partnerství poněkud výbušné, spolupracovali spolu po několik let a byli si velice blízcí.

Obr. 16: Portrét Edwarda Kellyho.

Po určitém čase odloučení Kelley přichází zpátky k Deeovi a z cest si přináší neznámý červený prášek a několik knih. Jak se k prášku a spisům dostal je obestřeno záhadou, nicméně nemělo být pochyb, že onen červený prášek měl být Kámen mudrců. Do té doby se Kelley o alchymii nijak nezajímal a vystupoval pouze jako médium. Údajně se svým objevem svěřuje Deeovi a ten ho zasvěcuje do umění alchymie. Nejspíše po nabrání nových vědomostí nastal u Kelleyho obrat a i on sám se alchymii začíná věnovat. Po odcestování do střední Evropy se oběma alchymistům dostává přízně v českých zemích. Na dvoře Rudolfa II. nezůstanou moc dlouho a uchylují se k Vilémovi z Rožmberku. Tam započne Kelleyho zářná kariéra. Když Vilém těžce onemocněl, Kelley mu prý doporučil léčbu, která byla velice úspěšná a věhlas jeho zázračných schopností se začal šířit po království. Rudolf zatoužil mít takového alchymistu na svém dvoře, a proto Kelleyho zve do Prahy. Jeho první pokus před císařem dopadl skvěle, protože pomocí své speciální rtuti dokázal proměnit libovolný kov v čisté zlato. „V jeho držení bylo i „černé nebo zemní zrcadlo“, s jehož pomocí prý mohl odposlouchávat cizí hovory a vidět na dálku.“²⁰ Jeho sláva byla velická – Rudolfem II. mu byl udělen inkolát, jímž byl přijat do šlechtického stavu a byly mu přiděleny statky v Čechách. Vlastnil tvrz Hrádek, mlýn, pivovar a dvanáct domů. V Praze žil opulentním životem. Ke svému jménu si ještě připojil přídomek „z Imany“ (byla to oblast v Irsku odkud

20 *Magistr Edwadr Kelley* [online]. [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.kelley.akada.eu/>

možná pocházel). Následně se seznámil s krajankou Johanou Westonovou, zamilovali se do sebe a brzy měli svatbu. Johana prodala své statky v Mostě a odstěhovala se za manželem do Prahy.

Kelleyho pád přišel roku 1591, kdy byl uvězněn samotným Rudolfem II. Co přesně zapříčinilo vydání zatykače, se můžeme dnes jen dohadovat. Jedna z možností, proč Kelley upadl v nemilost, byla ta, že ač přes Rudolfův zákaz soubojů, zabil Kelley právě v souboji jistého Jiřího Hunklera, dvorního úředníka. Kelleymu se také mohlo stát osudným chvástání před veřejností, že sama Alžběta I. usiluje o jeho návrat do Anglie. Rudolf proto mohl nechat Kelleyho zajmout ze strachu, aby mu neutekl dříve, než mu vyrobí slíbený Kámen mudrců. Alchymista informoval Rudolfa II., že je připraven na výrobu zlata, nicméně mu stále žádné zlato nevydal. Další prameny uvádí, že se kvůli svému problému s alkoholem mohl v opilosti dopustit urážky majestátu.

Při útěku do Českého Krumlova za Vilémem, u kterého doufal, že najde azyl, byl zajat a vsazen do vězení na Křivoklátě. Po třech letech se rozhodl, že uteče. Bohužel se lano, které k útěku použil se přetrhlo a Kelley si o skály rozdrtil nohu, která mu musela být amputována a nahrazena dřevěnou. Byl znovu uvězněn, tentokrát v Mostě na Hněvíně, kde se ale mohl pohybovat po celém hradu a byla mu poskytnuta možnost pokračovat v pokusech. Doprovázela ho tam manželka s dcerou. Roku 1597 zde dokončil své dílo *Tractus de lapide philosophorum* (Pojednání o kameni mudrců), doufal, že tímto spisem obměkčí Rudolfa II. a bude mu udělena milost. Toho se nedočkal, a tak se podruhé pokusí utéct, znovu využil provaz, který mu přinesla manželka, a spustil se z okna. V půli mu došly síly, zřítíl se a zlomil si zdravou nohu. Informace o dalším útěku Rudolfa II. přiměla k propuštění Kelleyho a navrácení mu všech statků. Bohužel po špatném ošetření zlomené nohy Kelley trpěl velkými bolestmi a s vidinou, že by musel zbytek života prožít jako mrzák, požívá v přítomnosti manželky a dcery jed a umírá v Mostě roku 1597 ve čtyřiceti dvou letech.

6.5 MECENÁŠ RUDOLF II.

Rudolf II. raději, než o vládnutí země, projevoval zájem o mecenášství alchymie a vědních oborů a nemůže být pochyb, že se tak řadí mezi důležité osoby alchymie, ač sám alchymistou nebyl.

První setkání s vědou, které později propadl, se mohlo odehrát na dvoře jeho strýce, krále Filipa II. ve Španělsku. Při cestách po královských zahradách v Aranjuezu, které byly součástí Filipova vědeckého počínání, přihlížel pokusům a nejspíše při nich dokonce i pomáhal. Ve velkém se zde pěstovaly léčebné rostliny, které se dále zpracovávaly pro léčebné a kosmetické účely a byla zde i zřízena destilační laboratoř. Filip „...podobně jako mnoho renesančních vladařů pohlížel na alchymii jako na praktickou vědu, která může být použita pro zvětšení bohatství a blahobytu království.“²¹ Ve Španělsku strávil Rudolf II. se svým bratrem osm let.

Jako panovník na českém dvoře alchymii dále podporoval, byť se od ostatních mecenášů tohoto umění lišil. Jeho důvod pro podporu alchymie, nesouvisel pouze s obohacením, ale významnou

21 PURŠ, Ivo, KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II.* 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011, s. 57. ISBN 978-80-86890-33-3

roly hrála touha o proniknutí do záhad přírody a Božích tajemství. Rudolfovi II. by se nejspíše nepodařilo vytvořit takové významné vědní centrum, kdyby mu v tom nepomohlo několik příznivých faktorů. Jeden z nich byl ten, že se rozhodl přenést svou mocenskou základnu do Českého království, které bylo silně hospodářsky rozvinutou zemí s pokročilým hornictvím, medicínou i botanikou. Další důležitou roly sehrál knihtisk, který byl v Čechách na vysoké úrovni a knihy se sázely i v češtině. A neméně důležitý byl i fakt, že v zemi vládla velká náboženská a vědecká tolerance. Díky mnohým vzdělaným rádcům, kteří doporučovali vhodné vědce k pozvání na dvůr, se Rudolfovi II. podařilo vytvořit v Praze jedno z nejvýznamnějších center pro učence a vědce všeho druhu. „Jakmile se stala Praha centrem evropské politiky, ve městě se objevily takové osobnosti jako astronomové Tycho Brahe, Johannes Kepler, malíři Hans von Aachen, Arcimboldo nebo alchymisté Edvard Kelley a John Dee.“²² Sigmund von Birken o něm prohlásil: „Třicet sedm let jeho vlády byly zlaté roky míru, radosti a blahobytu. Jeho dvůr se stal skutečným svatostánkem múz, útočištěm učenců a umělců, především malířů a astronomů, kterým byl císař nejen nejmilostivějším patronem, ale i zasvěceným společníkem.“

7 ALCHYMIE DNES

V dnešní době se s alchymii můžeme stále setkávat, i když v trochu odlišné formě. Výrobou lektvarů a elixírů se zabývají lidé, kteří věří alternativní medicíně nebo ti, kteří se věnují výrobě bylinných léčebných přípravků a často jim připisují kouzelnou moc. Spagyrie je dokonce provozována do dnešních dní a například v Německu jde o schválený léčebný postup.

Kapitola se bude ale více zabývat těmi alchymickými preparáty, které se vyrábějí pro zábavu a obsah je stejně důležitý jako obal. S takovými výrobky se nejčastěji setkáváme ve filmech, hrách nebo na tematických akcích, kde se jako hlavní alchymistický produkt vyskytují právě lektvary a elixíry. Lidé, mající v oblíbě žánr fantasy, často sami vyrábějí takové lektvary a využívají je jako dekorace nebo jsou součástí tematických kostýmů.

7.1 FILM

Ve filmu se alchymie objevuje hlavně v žánru fantasy, kde patří mezi základní prvky tohoto druhu filmu. Fantasy filmy ve většině případů charakterizují alchymii jako magické umění a jsou jí připisovány nadpřirozené účinky. Hlavním produktem bývají kouzelné elixíry a lektvary, které jsou používány pro speciální účely. Nejznámějším lektvarem, který se objevuje v nepřeberném množství pohádek a fantasy filmů, je *nápoj lásky*. Tento přípravek, jak už název napovídá, má zajistit, aby se člověk, který elixír vypije, zamiloval do osoby, která mu nápoj podstrčila. Jak už tomu bývá,

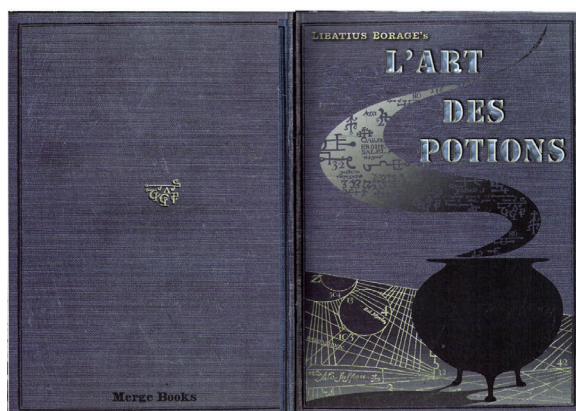
²² Český rozhlas, © 2000 [online]. [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/devitky/profilu/_zprava/rudolf-ii-cisar-ktery-pozlatil-prahu--582293

pro zlomení jeho účinků stačí polibek z pravé lásky. Ve filmech se neobjevuje pouze tento lektvar, další mají schopnost usmrtit nepohodlnou osobu, získat štěstí, moudrost, krásu nebo věčné mládí.

Původní úkol alchymie, zdá se, poněkud vyprchal, ale existují filmy, ve kterých se Kámen mudrců objevuje a jeho účinky jsou totožné s těmi, které měl mít i původní alchymistický Kámen.

7.1.1 HARRY POTTER

Filmy o Harrym Potterovi nám asi nejvýstižněji ukazují, jak současná popkultura vnímá alchymii. Ve škole čar a kouzel v Bradavicích, kterou mladý Harry studuje, patří výuka lektvarů mezi základní předměty. Zde se student učí, jak připravovat dané elixíry, které mají nepřeberné kouzelné vlastnosti. Lektvary jsou připravovány v kovových kotlících a přípravy mohou být někdy dost složité a časově náročné. Jedním takovým je často používaný Mnoholicný lektvar, který má umožnit fyzickou přeměnu v jinou osobu. Dalšími lektvary, jež se objevují ve filmu, jsou nápoj lásky, živá smrt, tekuté štěstí a další. Pro výuku se používají učebnice, ve kterých jsou recepty na lektvary přesně definovány. Některé knihy s recepty nejsou pro studenty veřejně přístupné a v bradavické knihovně jsou takové knihy uchovávány v oddělení s omezeným přístupem. Student se tam dostane pouze s povolením učitele. Za grafickým zpracováním učebnic a vlastně celého vizuálního stylu filmů o Harrym Potterovi stojí dvojice umělců Miraphora Mina a Eduardo Lima.

Obr. 17: Přebal učebnice lektvarů.

Obr. 18: Učebna lektvarů.

První díl ságy má název Harry Potter a Kámen mudrců. Celý děj se točí o kolo tohoto Kamene, který má schopnosti jako historický Kámen Mudrců. V příběhu chce zlý černokněžník Voldemort tento předmět získat, aby jeho pomocí znovu nabyl životní sílu a fyzickou podobu. Objevuje se zde i postava Nicolase Flamel, kouzelníka a alchymisty, který (stejně jako v historické legendě) jako jediný dokázal úspěšně Kámen vyrobit. Díky němu se stal bohatým a dlouhověkým. Bradavický ředitel, Albus Brumbál, byl dlouholetým přítelem Flamel a ten mu část kamene věnoval. I Brumbál se vyznačoval dlouhým životem (byl zabít ve sto šestnácti letech). V sáze o Harrym byl Flamel pouze zmíněn, až ve filmu, Fantastická zvířata: Grindevaldovy zločiny, se fyzicky objevuje a je vyobrazen jako vetchý stařík. Jeho křehká postava už na první pohled naznačuje, že Flamel dosáhl skutečně vysokého věku.

7.2 POČÍTAČOVÉ HRY

Alchymie se objevuje i této oblasti. Největší základnu má ve hrách, které jsou historické nebo fantasy. Pokud hra vychází z knižní předlohy, mnohdy se v ní objevují popisované elixíry, často doplněné i o takové druhy, které jsou čistě výplodem fantazie vývojáře hry a rozšiřují tak spektrum magických předmětů. Hry založené na fantasy, stejně jako filmy nebo knihy popisují lektvary, které mají nejrůznější účinky. Prakticky v každé hře tvoří základ tři druhy, jsou to lektvar zdraví (doplňující životní sílu postavy), lektvar many (doplňující magickou sílu) a lektvar výdrže (doplňující fyzickou sílu). Tato trojice je dále rozšířena o další lektvary ovlivňující aktivně nebo pasivně buď postavu hráče, nebo jím zvolenou zbraň. Mezi časté účinky patří různé otravy, usnutí, omráčení, zvýšení síly či zdraví nebo získání imunity proti vnějším účinkům.

Alchymie v historických hrách se zakládá spíše na reálném charakteru tohoto umění. „Nejedná se ale o přípravu nějakých zázračných kouzelných lektvarů a podobně, spíš je inspirována počátky lékařství, a tak můžeme připravovat různé masti nebo léky třeba na vyléčení zranění nebo zlepšení koncentrace...“²³ Pro přípravu alchymistických výrobků zpravidla potřebujeme suroviny, ze kterých má být daný lektvar připraven, aparaturu či laboratoř, kde se provádí samotná výroba, recept na konkrétní elixír a také nádoby nebo lahvičky, ve kterých je výrobek uchován.

Pro konkrétní ukázkou, jak alchymie ve hrách funguje, jsou vybrány dvě nejznámější a mnoha hráči oblíbené hry.

7.2.1 ZAKLÍNAČ

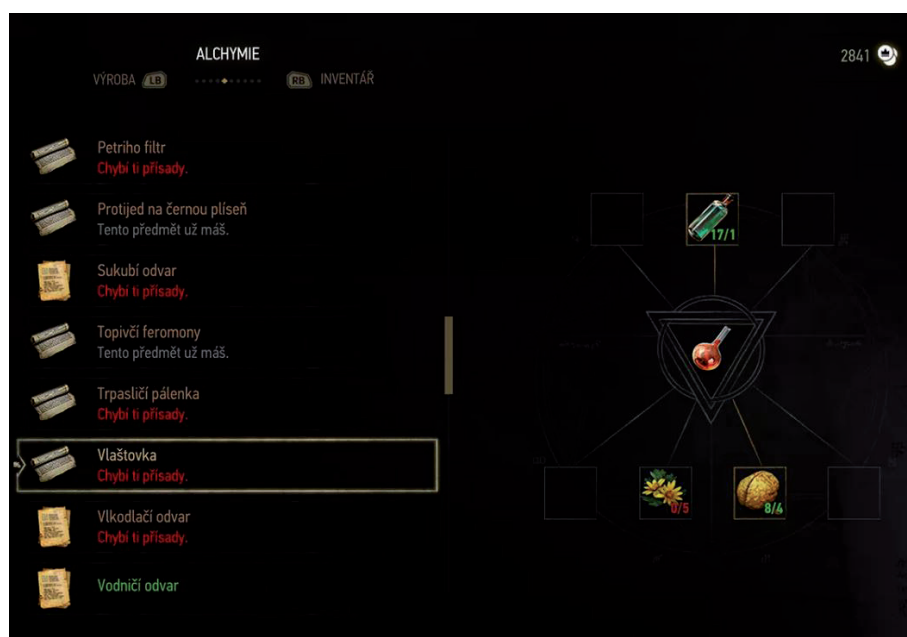
Prvním příkladem je počítačová hra Zaklínač. Hra, jež je adaptací knižní ságy polského autora Andrzeje Sapkowského a vyšla roku 2015, nabízí celou řadu kouzelných elixírů. Kapitola se zaměřuje na třetí díl této herní série s názvem Zaklínač: Divoký hon, který je posledním dílem série a jeho zpracování je tudíž nejpracovanější.

Geralt, postava za kterou hráč hraje, je zaklínač, lidský mutant, jehož posláním a prací je zabíjet nebezpečné příšery, které obývají zemi. Tuto práci vykonává za peníze a je najímán různými lidmi, kteří jsou vystaveni útokům příšer. Jeho služby využívají mocní králové i chudí vesničané, kteří se musejí společně skládat, aby vůbec mohli zaklínače zaplatit. Jelikož je Geralt mutant (mutace byla způsobena v dětství při tzv. *zkoušce trav*) má speciální schopnosti, které ho činí daleko odolnějším a silnějším. Tyto vlastnosti ještě umocňuje právě prostřednictvím elixírů, kterých zaklínači často využívají, pokud plní úkol, který je fyzicky náročnější. Ve hře se vyskytuje mnoho různých elixírů, mezi hlavní zaklínačské lektvary patří Vlastovka (regeneruje zdraví), Bílý racek (halucinogen), Kočka (zlepšuje zrak ve tmě) a Puštík (urychluje regeneraci energie). Další magické výrobky, které hráč využívá, jsou oleje a jedy, ty se aplikují na zbraně. Díky vyvolanému účinku zvyšují zranění udělené nepřítelům (příšery nebo lidé). Každý olej je zaměřen

23 *Kingdomcome.czech-games* [online]. 2014 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.kingdomcome.czech-games.net/alchymie/>

na daný druh nepřítel, olej proti přeludům zvyšuje zranění udělené duchům a přeludům. Stejně tak účinkují oleje proti upírům, nekrofágům, nebo insektoidům.

Hráč se postupně dostává od jednoduchých lektvarů až k těm složitějším. Výroba elixírů v zaklínači je poměrně složitá. Každý přípravek se skládá ze čtyř až šesti surovin, které se získávají z minerálů, těl padlých a zabitých, nebo bylin. Aby byl hráč schopný nějaký přípravek vyrobit, potřebuje nejdříve sehnat recept na danou věc. Ty se dají kupovat u obchodníku nebo je hráč nalezne během svého putování. Podobně se obstarávají suroviny. Pro samotnou výrobu není nutné navštívit laboratoř či speciální místo – když má hráč sesbírané všechny potřebné suroviny, jednoduše lektvar na místě vyrobí.

Obr. 19: Výroba elixírů ve hře Zaklínač 3.

7.2.2 SKYRIM

Další hra, ve které se vyskytuje výroba elixírů, je Skyrim. Tato hra byla vydána roku 2011 a je součástí série s názvem The Elder Scrolls, jedná se o její pátý díl. I zde je hráč schopen vyrábět a používat magické lektvary pomocí níž si zvyšuje své schopnosti nebo se regeneruje. Bez používání elixírů je průchod hrou skoro až nemožný. Proto jsou lektvary důležitou součástí a hráč je, alespoň ze začátku, hojně používá.

Hráč ovládá postavu Dovahkiina, legendárního bojovníka, kterému v žilách koluje dračí krev a jeho osudem je zabít mocného dračího boha Alduina, draka, který má podle proroctví zničit svět. Hra nabídne výběr z několika ras, mezi které patří elfové, lidé, khajiitové, argoniáni a orkové. Každá rasa má speciální vlastnosti, které mohou, ale nemusí být využity. Jako povolání si může hráč zvolit zloděje (ten hlavně využívá schopnosti, tišící zvuk, lehčí vybírání kapes, účinnější zabítí zezadu), lučištníka (používá předměty na zesílení zranění lukem, účinnější lehká zbroj nebo zvýšení výdrže), mága (pro něj je vhodné používat lektvary na zvýšení obrany a síly

kouzel) a bojovníka (využívá předměty na zvýšení útoku, těžkého brnění a životů). Nebo může kombinovat různé styly boje dohromady.

Základní elixíry, které se ve Skyrimu vyskytují, jsou na obnovu zdraví, many a výdrže. Dále se rozšiřují o různé jedy, regenerační lektvary a lektvary s pasivním nebo aktivním účinkem, jež se mohou aplikovat na zbraň nebo vypít.

Obr. 20: Postava hráče vyrábí elixír ve hře Skyrim.

Lektvary lze vyrábět na speciálním alchymistickém stole. Ten se ve Skyrimu nachází v každém městě a hráč na něj může narazit i během svého cestování po krajině. Výrobní suroviny jsou rostliny a drobní živočichové nebo části zvířecích těl. Ty se dají sehnat u specializovaných obchodníků, nebo je hráč najde při prozkoumávání světa. Každá surovina má čtyři různé magické vlastnosti, první z nich hráč zjistí, pokud surovinu sní. Ty další odhalí při vytváření elixíru z dané suroviny. U obchodníků může hráč získat i recepty na speciální i obvyčejné elixíry. Lektvar lze vytvořit ze dvou až tří surovin a podle zkombinovaných vlastností se dají získat lektvary, které budou mít až několik druhů účinků. Pak může například lektvar doplňující zdraví navíc zajistit hráči neviditelnost i obranu proti kouzlům.

7.3 LARP

Největší pole působnosti, pro reálně vyrobené lektvary v dnešní době, můžeme nalézt v LARPu. Jedná se o volnočasovou aktivitu, kdy si lidé hrají na hrdiny (od toho je odvozen anglický název *Live Action Role Play*, doslova přeloženo jako *hraní naživo*). Podle pravidel fiktivního světa, se hráči snaží, co nejlépe zahrát charakter vybrané postavy. LARP je založen na principu divadla a improvizace, účastníci ale nehrají pro publikum, nýbrž pro sebe sami a pro spoluhráče. Takových her se účastní malé počty hráčů (tři až dvacet hráčů-jedná se o tzv. *komorní LARP*) nebo i početné skupiny, čítající až několik desítek nadšenců. Doba, po kterou se LARP hraje, se pohybuje v rádech hodin, maximálně jeden den. Existují ale i scénáře, které se hrají až několik týdnů. Svět, ve kterém se příběh odehrává, může být různorodého žánru. Dominuje mu tematika fantasy, v něm je nejoblíbenější svět vytvořený na základě díla J. R. R. Tolkiena a nově se prosazuje i dílo G. R. R. Martina,

Hra o trůny. Další příběhy se mohou odehrávat v postapokalyptickém světě, na divokém západě, na šlechtických dvorech, ve vikinské vesnici, či v období druhé světové války. Vendula Borůvková (hráčka LARPU a scenáristka LARPových her) charakterizovala tuto aktivitu slovy: „LARP je, když si například v pátek ráno obléknete korzet, kankánovou sukni a dva dny žijete jako poslední prostitutka v provizorním městečku na stavbě transkontinentální železnice Ameriky roku 1866.“²⁴

Základem pro dobrý LARP je kvalitně napsaný scénář a co nejlépe ušité kostýmy. Čím propracovanější kostýmy a dobře vyrobené rekvizity, tím lepší a silnější je herní zážitek. Tím se otevírají možnosti pro hráče a organizátory LARPU, vyrobit co nejužasnější a nejefektivnější oblek. Ti méně šikovní jedinci mohou své kostýmy a propriety zakoupit ve specializovaných obchodech, či si je nechat vyrobit na zakázku. Z pravidla se jedná o nákladnou činnost a cena za takový kostým se může vyšplhat až do mnoha tisíců. Kreativní hráči si vytváří své kostýmy do nejmenších detailů sami.

Pokud se hra odehrává ve fantasy světě, je pravděpodobné, že pro dokreslení celého zážitku budou využívány právě lektvary. Ty se potom nacházejí u postav kouzelníků a mágů jako část jejich kostýmu, v alchymistických laboratořích, které se mohou v takové hře vyskytovat nebo se může jednat o předmět, jež je potřebný pro dějovou linku hry.

Obr. 21: Elixíry jako součást výbavy hráče LARPU.

Styl zpracování takové lahvičky na lektvar pak závisí na tom, jak moc je výrobce umělecky nadaný, čeho všeho chce při výrobě dosáhnout a do jaké tematiky bude výrobek zapadat (fantasy či dobový styl). Většinou se setkáváme s obyčejně vypadajícím flakónkem olepeným staře vypadající etiketou nesoucí název lektvaru. Pokud si člověk dá větší práci, pak se může pokusit o lepší grafické zpracování etikety, či o efekt starobyle vypadajícího flakónku. Na internetu existuje nepřehledné množství návodů, jak co nejkreativněji vyrobit tajuplně vypadající elixír. Největší skvosty najdeme u jedinců, kteří se věnují LARPU na nejvyšší úrovni a své kostýmy a rekvizity vytvářejí jako dokonalé kopie originálních předloh.

24 IDNES.cz [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hobby/domov/larp-akcni-hry-nazivo.A140903_092710_hobby-dilna_mce

II PRAKTICKÁ ČÁST

8 SET OBALŮ NA LEKTVARY

Důvod, proč jsem si pro bakalářskou práci vybrala téma alchymie, je ten, že jsem se už od mala zamilovala do fantasy žánru, jež mě provází až do mých dospělých let. V dnešní době je alchymie s fantasy neodlučitelně spjata. Dlouho jsem přemýšlela, jak propojit grafický design, praktickou bakalářskou práci a fantasy. Priorita pro mě byla, aby moje práce byla z tohoto žánru a bavila mě. Dříve jsem takto fantasy a grafiku spojila při mé maturitní práci. Dělala jsem set žolíkových karet s vlastními ilustracemi fantasy bojovníků (elfové, mágové, ...). I přes některé problémy mě vytváření karet velmi bavilo a doufala jsem, že si podobnou práci budu moct ještě někdy zopakovat. Abych ale neopakovala znovu něco, co už jsem vytvořila na střední škole, potřebovala jsem vymyslet na praktickou bakalářskou práci něco jiného. Jako opěrný bod pro mě byla myšlenka vytvoření krabičky. Vyrábět je mě baví už několik let a mé přesvědčení, že je dělám dobře, podpořilo i umístění mé krabičky v Mladém obalu v TOP 50 nejlepších obalech. Teď už bylo jenom potřeba vymyslet, co do krabičky dát. Nápad, udělat set krabiček na lektvary, přišel z ničeho nic. A tak jsem se spokojeně dala do tvorby.

8.1 INSPIRACE DO ZAČÁTKU

Nejdůležitější poznatky a nápady jsem získala díky teoretické části bakalářské práce, kterou jsem napsala ještě před začátkem práce na praktické části. Spoustu informací jsem mohla použít při vytváření krabičky a potisku, který se hlavně odvíjel od toho, co jsem se dozvěděla při psaní. Zajímavé a důležité pro mě byly i obrázky v knihách, či na internetu, které pro mě byly inspirací při navrhování krabičky.

Dalším zdrojem inspirace byly i moje vlastní zkušenosti s fantasy žánrem, kde se lektvary hojně vyskytují. Různě zobrazované lektvary a elixíry jsou k vidění v mnoha počítačových hrách, či filmech, které jsem za ty roky hrála, či viděla. Tato výtvarná zpracování pro mě byly dobrým začátkem při mém vlastním navrhování. V neposlední řadě lze najít spoustu nápadů na internetu, kde nadšení amatéři ukazují výsledky své tvorby lektvarů.

8.2 VÝBĚR LAHVIČEK

Pro elixíry lze využít jakéhokoliv tvaru a velikosti lahvičky, záleží pouze na kreativitě nadšence. Většinou se pracuje s tím, co se člověku dostane pod ruku. Můžou to být staré hnědé lékovky, lahve od sirupů, dekorativní vázičky, dárkové miniatury alkoholu, lahvičky nalezené v „pokladech na půdě“, a tak podobně. Kreativce se zpravidla ale řídí tím, že čím je tvar lahvičky zajímavější a lahvička menší a starší, tím lepší.

Po zmapování dostupných tvarů lahviček, které se dají sehnat, jsem se rozhodla využít dva základní tvary, se kterými se lze setkat u lektvarů. Byly to kulaté baňky s plochým dnem a kónické baňky, obě z čirého bezbarvého skla. Výhodou pro tyto konkrétní tvary byla možnost využít

různých velikostí lahviček, chtěla jsem totiž vyrobit sadu obalů pro dva různé objemy. Nakonec jsem zvolila pět set a dvě stě padesát mililitrů. Všechny velikosti a tvary jsem zakoupila na internetu, z toho značnou část v eshopu s chemickým nádobím.

Kromě klasického setu krabiček jsem chtěla udělat i speciální sadu, kterou by obsahovaly tři elixíry; Lapis philosophum (kámen mudrců), Aurum potabile (pitné zlato) a Aqua vitae (živá voda). Pro ně jsem zvolila jinou lahvičku než pro ostatní lektvary. Speciální lahvička je podobně veliká jako menší typ prvních lahviček a je také z čirého skla, je však tvarově dosti odlišná a dekorována pruhy.

Obr. 22: Tvary zakoupených lahviček.

Obr. 23: Finální veze lahvičky.

8.3 TVAR KRABIČKY

Když už jsem u sebe měla všechny lahvičky, mohla jsem pokračovat v navrhování krabičky. Prvotní myšlenky na návrh krabičky, jsem odvíjela od nápadů, které jsem dostávala během čekání na lahvičky. Chtěla jsem pracovat s průřezy, barevným papírem, se zajímavým otvíráním a aby tvar krabičky lehce kopíroval linie lahvičky.

Obr. 24: Bílá krabička Aurum Potabile.

Obr. 25: Hnědá krabička Kvintesence.

Po několika návrzích jsem zvolila tvar vycházející z obráceného diamantu s pětiúhelníkovou základnou. Krabička je ze dvou kusů, víčka, jež má tvar pětiúhelníkového kuželu a spodního dílu, který tvoří základní tvar celé krabičky a po otevření se jeho stěny rozloží do pěticípé hvězdice. Vyrobita jsem dvě velikosti krabiček, větší má rozměr 25 x 12 centimetrů a menší 18 x 10 centimetrů. Na víčku je natisknut hlavní dekor a je prořezávaná laserem. Stěny spodního dílu, které se rozvírají, jsou z vnějšku nastříkané metalickým sprejem (zlatá a stříbrná) a ze vnitřku je na stěnách různý potisk. Spodek krabičky je vystlaný látkou, která má jak dekorativní, tak praktický účel. Díky ní jsou lahvičky v krabičce stabilněji zasazené a samovolně se v ní nepohybují.

Uzavírání krabičky je řešeno pěti výřezy na hranách krabičky zhruba deset centimetrů od špičky. Zářezy jsou jak ve víčku, tak i na pěti stěnách spodní části. Po nasazení víčka se krabička obmotá šňůrkou, která se jednoduše zasekne o výřezy a drží celý obal pohromadě.

Etiketa s názvem lektvaru se nenachází přímo na víčku, ale je samostatně z venku namotána na šňůrku a nachází se i ve vevnitř krabičky, kde je taktéž na šňůrce, která je obmotána kolem hrdla lahvičky.

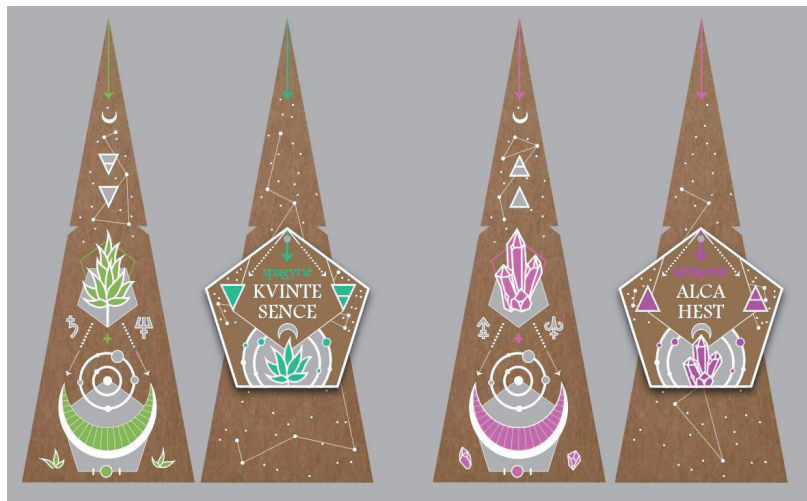
Obr. 26: Detail potisku.

8.4 POTISK KRABIČKY

Motiv, který jsem použila pro potisk na krabičce je silně inspirovaný ikonografií alchymie. Mým záměrem bylo vytvořit lineární motiv, ve kterém se bude objevovat symbolika, se kterou alchymisté pracovali a bude odkazovat na daný druh lektvaru.

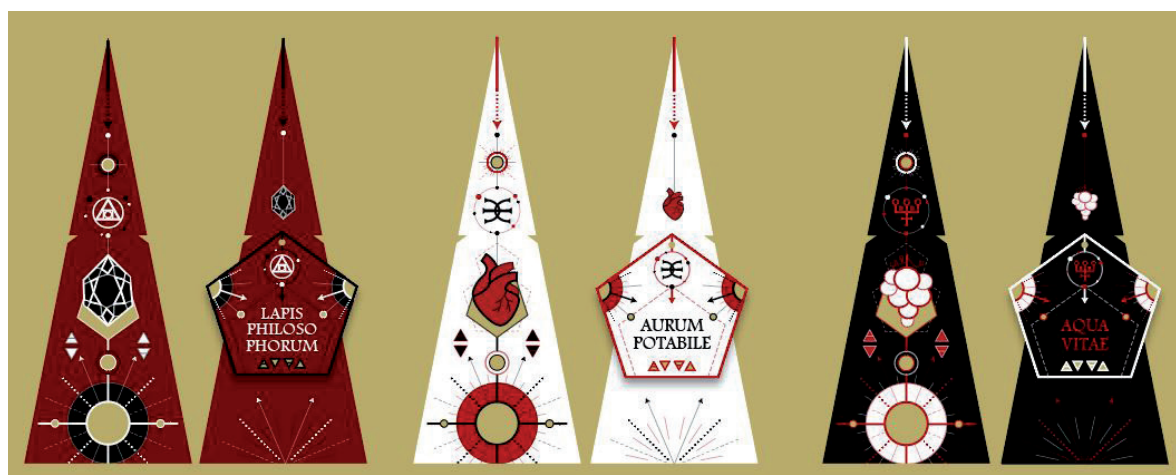
Hlavní a nejvýraznější dekor je umístěn na víčku. Rozdělují ho do tří kategorií. Pro sadu klasických lektvarů jsem zvolila stejný motiv, jen lehce odlišený a hnědý recyklovaný papír, který je potisknut bílou barvou doplněnou o odstíny zelené a fialové. Tyto první dvě kategorie jsem barevně rozdělila kvůli odlišnému zaměření daných lektvarů. Zelenou jsem použila pro lektvary

z oblasti spagyrie (léčitelství). Hlavní motiv je rostlina, která odkazuje na jejich léčivé vlastnosti. Fialová barva symbolizuje lektvary z oblasti alchymie, pro ni jsem volila motiv krystalu. V potisku hlavně pracuji se symbolem měsíce, jež je v alchymii spojován se stříbrem. Měsíc se objevuje na více místech na krabičce a je použit i na etiketě. Stříbrná barva se objevuje na stěnách krabičky a také na lahvičkách. Stříbrnou barvu jsem zvolila z důvodů velkého významu stříbra pro alchymisty.

Obr. 27: Motivy potisku pro zelenou a fialovou verzi krabiček.

Třetí motiv se nachází na speciální sadě krabiček. Tyto krabičky se odlišují od ostatních tím, že každá má jinou barvu papíru (červená, černá a bílá) a také mají svůj vlastní hlavní symbol, který nejlépe reprezentuje daný lektvar, byly to: Kámen mudruců – drahý kámen, Pitné zlato – srdce symbolizuje zdraví a Živá voda – hrozen vína, odkazující na víno, ze kterého se živá voda získávala. Tři základní barvy se na všech třech obalech opakují a prolínají, tvoří tak ucelený set. K hlavnímu symbolu jsem přidala i motiv slunce, to jsem opět použila na více místech krabičky. Slunce je neoddělitelnou součástí alchymických symbolů a je spojeno se zlatem. Zlato je s těmito třemi lektvary provázané a bylo logické tuto barvu použít i při výrobě krabičky. Alchymisté považovali zlato za dokonalý kov. Tato barva vhodně doplňuje stříbrnou, která je použita v hnědých krabičkách.

Obr. 28: Motivy potisku speciální sadu.

Stěny spodní části krabičky jsou potisknuty různými motivy. Jedna ze stěn je potisknuta textem, který popisuje daný elixír a vysvětluje jeho využití. Další stěny nesou alchymistickou symboliku, opakuje se zde stříbrná, nebo zlatá barva apod.

Tvar etikety je pětiúhelník, stejně jako tvar základny krabičky. Potisk se opakuje z víčka a je doplněn o druh a název elixíru. Font, který se objevuje na etiketě a vevnitř krabičky je Footlight.

Obr. 29: Krabička Aurum Potabile a Kvintesence.

ZÁVĚR

Alchymie je starodávní umění, které se do naší historie nesmazatelně zapsalo a vděčíme mu za mnohé. Bez něj by se chemie a lékařství jen těžko vyvíjely a dosáhly takové úrovně, na jaké jsou dnes. Při psaní jsem zjistila spoustu zajímavých faktů o alchymistech, podporovatelích, jejich stylu práce, cílech a i o alchymii obecně. Hlavní pro ně bylo spojení duchovna a fyzická. Právý alchymista nestál o obohacení sebe sama, ale o přispění svou prací pro obecné blaho a duševní očistu. Vědomosti však byly předávány výhradně alchymickým učňům a zasvěcencům. Proto vzniklo velké množství šifer a symbolů, kterým mohl rozumět jen samotný alchymista.

Ač se zdá, že alchymie je již dávno překonaná a mrtvá věda, tak se s ní stále můžeme setkat i v dnešní době. Doteky dávné alchymie nacházíme hlavně v bylinkářství či alternativní medicíně. Spagyrii je i v době pokročilé medicíny možné označit jako uznávaný léčebný postup.

Výroba zázračných alchymických elixírů se všai přesunula spíše do světa fantazie, kde se proměnila v umění s magickými vlastnostmi. Takové kouzelné preparáty se objevují hlavně v počítačových nebo deskových hrách s fantastickou tematikou. Zde jsou více či méně hráčem využívány. Zobrazování takových nápojů a elixírů je poměrně stejné, nejčastěji se tak setkáme s kulatou baňkou se staře vypadajícím etiketou a s neidentifikovatelnou tekutinou uvnitř.

Mnoho fanoušků fantasy se snaží o výrobu vlastních lektvarů, avšak tyto výrobky jsou na amatérské úrovni, často dosti kýčovité nebo prostě jenom odbyté, hlavně proto, že lahvičku vyrábí laik v oblasti designu. Svět fantasy je mým nejoblíbenějším žánrem, proto jsem se rozhodla vytvořit vlastní set lektvarů a krabiček, který by byl na vyšší designové úrovni a mohl tak sloužit jako inspirace pro ostatní nadšence nebo by byl vhodným dárkem pro ty, kteří propadli fantasy stejně jako já.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

Monografie

COX, Simon, FOSTER, Mark. *Okultismus od A do Z*. Praha: Knižní klub, 2009

DAVIES, Owen. *Grimoires: a history of magic books*. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 0199204519.

DE LASENIC, Pierre. *Alchymie, její teorie a praxe*. 2. vydání. Praha: Půdorys, 2007, ISBN 978-80-86018-26-3

DUPUIS, Steven a John SILVA. *Package design workbook: the art and science of successful packaging*. Beverly, Mass.: Rockport Publishers, 2008. ISBN 9781592533220.

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II*. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011. ISBN 978-80-86890-33-3

RONCARELLI, Sarah a Candace ELLICOTT. *Packaging essentials: 100 design principles for creating packages*. Beverly, Mass.: Rockport Publishers, 2010. ISBN 9781592536034.

ZÝKA, Jaroslav, KARPENKO, Vladimír. *Prvky očima minulosti*. 1. vydání. Praha: Práce, 1984.

Elektronické zdroje

Český rozhlas, © 2000 [online]. [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz>

E-Chem book: Multimediální učebnice chemie, © 2019 [online]. Praha [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.e-chembook.eu>

Historie chemie [online]. 2011 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz>

IDNES.cz [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz>

Kingdomcome.czech-games [online]. 2014 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.kingdomcome.czech-games.net/>

Lóže u zeleného slunce, © 2017 [online]. Jihlava [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.luzs.cz>.

Magistr Edwadr Kelley [online]. [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.kelley.akada.eu>

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obr. 1: Planety ve spojení s kovy

<https://photobucket.com/gallery/user/luzifeivel/media/cGF0aDovYmlsZDEuanBn/?ref=>

Obr. 2: Vznik kovů a látek v útrokách země.

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. Alchymie a Rudolf II. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011.
ISBN 978-80-86890-33-3

Obr. 3: Uroboros.

<http://jungcurrents.com/a-jungian-shaggy-snake-story>

Obr. 4: Symboly kovů.

https://nl.123rf.com/photo_37647813_lijst-van-vierenveertig-alchemistische-symbolen-ge%C3%AFsoleerd-op-wit.html?fbclid=IwAR0TgT54jyNYgA8Qi989FnKrAdLkMUBoPfhFECGBTatcWVds_JIyzwxE17I

Obr. 5: Emblém chemické přípravy pitného zlata

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. Alchymie a Rudolf II. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011.
ISBN 978-80-86890-33-3

Obr. 6: Symbolika střídání barev.

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. Alchymie a Rudolf II. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011.
ISBN 978-80-86890-33-3

Obr. 7: Alchymická laboratoř.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Woodcut;_an_alchemist_stoking_a_furnace;_by_C._Maurer._Wellcome_L0004310.jpg

Obr. 9 a 10: Alchymické pece a nádoby.

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. Alchymie a Rudolf II. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011.
ISBN 978-80-86890-33-3

Obr. 8: Alchymické náčiní.

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. Alchymie a Rudolf II. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2011.
ISBN 978-80-86890-33-3

Obr. 11: Alchymické pece.

DE LASENIC, Pierre. Alchymie, její teorie a praxe. 2. vydání. Praha: Půdorys, 2007, ISBN 978-

80-86018-26-3

Obr. 12: Destilační pece.

PURŠ, Ivo KARPENKO, Vladimír. Alchymie a Rudolf II. 1. vydání. Praha: Artefactum, 2019.

ISBN 978-80-86890-33-3

Obr. 13: Portrét Paracelsa.

<https://trapezia.se/vad-ar-en-riskbedomning/>

Obr. 14: Portrét Nicolase Flamela.

<https://i.pinimg.com/originals/12/7f/16/127f163dfc9052b5fc8dd650114f7233.jpg>

Obr. 15: Portrét Johna Dee.

<https://www.ahaonline.cz/galerie/musite-vedet/209202/v-muzeum-alchymistu-nahlednete-do-laboratoria-ze-16-stoleti-tady-badal-magistr-kelley-42?foto=3>

Obr. 16: Portrét Edwarda Kellyho.

https://gl.wikipedia.org/wiki/Edward_Kelley#/media/File:Edward_Kelley._Stipple_engraving_by_R._Cooper._Wellcome_V0003198.jpg

Obr. 17: Přebal učebnice lektvarů.

<https://cz.pinterest.com/pin/152911349828092743/?lp=true>

Obr. 18: Učebna lektvarů.

https://ladyclever.com/culture/we-need-a-solution-to-our-women-in-stem-problem/attachment/hermione_during_potion_class-jpg/

Obr. 19: Výroba elixírů ve hře Zaklínač 3.

https://www.zing.cz/novinky/6026654/ukazka-ceske-lokalizace-zaklinace-3/?fbclid=IwAR1FtER1qStcdpBQ--LVLAIk6v1l7WLGQfw4qbe_QqlGVI_XtCWRsFSkpRw

Obr. 20: Postava hráče vyrábí elixír ve hře Skyrim.

[https://elderscrolls.fandom.com/es/wiki/Alquimia_\(Skyrim\)?fbclid=IwAR1GP_2Z-5aQmBo2yyxnq6MjTmXyMy_-mhjEg_cGN373oz0soIvdLyLfFdA](https://elderscrolls.fandom.com/es/wiki/Alquimia_(Skyrim)?fbclid=IwAR1GP_2Z-5aQmBo2yyxnq6MjTmXyMy_-mhjEg_cGN373oz0soIvdLyLfFdA)

Obr. 21: Elixíry jako součást výbavy hráče LARPU.

<https://www.askix.com/sostenedor-de-botella-de-pocion-de-cuero.html>

Obr. 24: Bílá krabička Aurum Potabile.

archiv autora

Obr. 22: Tvary zakoupených lahviček.

archiv autora

Obr. 23: Finální vzore lahvičky.

archiv autora

Obr. 25: Hnědá krabička Kvintesence.

archiv autora

Obr. 26: Detail potisku.

archiv autora

Obr. 27: Motivy potisku pro zelenou a fialovou verzi krabiček.

archiv autora

Obr. 28: Motivy potisku pro speciální sadu.

archiv autora

Obr. 29: Krabička Aurum Potabile a Kvintesence.

archiv autora